

ЧУДНОВАТИ ДОГАЂАИ

САМЕ ДУШЕ.

НАПИСАО

СЕНКОВСКИЈ=БРАМБЕУСЪ

ПРЕВЕО

М. Ђ. МИЛИЋЕВИЋЪ.

У БЕОГРАДУ

Печатња Николе Стефановића 1862.

BY APPOINTMENT TO HIS MAJESTY

THE KING

319164

OFFICE OF THE SECRETARY OF STATE

M. P. MURPHY

WASHINGTON

1882

Предговоръ.

Калмуци, као што сваки зна, а можда баш сваки и незна, говоре монголски, верују веру Буде, или Шекијамуне, које поглаваръ — Далай-Лама — обитава у Хласу, престолној вароши Тибета, и ту живи у прекрасномъ дворцу одъ двадесетъ и два боя. Они који држе веру Шекијамунину верују у пресељиванъ душа, у које в веровао и Питагоръ и многи други паметни људи. Главна господареџа мисао далай-ламске вере у томъ је: да је човекъ дужанъ свомъ снагомъ „чистити грехъ“ са света: Кадъ савъ грехъ буде „истребљенъ“ онда ће овај светъ достићи своје савршенство; земља, небо, људи и богови слиће се у једну масу, а ова ће усанути у „најсавршеніемъ“ то је у Шекијамуни, и настаће блажено царство духа. Свете су књиге у Буди-

ста Ханџуръ и Шастре. Прва садржи у себи науку Будину и догмате вере. Шастре се зову приче о делима светителя и знатны Хутухта и Лама', кои су се одликовали на полю „истреблѣня греха;“ приче о њинимъ чудесима, виђенњима и догађаима; толкованя свештены текстова', расправе различны богословски тамны питаня и т. д.

Я самъ изабрао єдну таку Шастру, коя ми се између многобройны други најзанимљивія учинила. У преводу ове любопитне Шастре я самъ се старао сачувати сву простоту, слога и поймова пустињскогъ њногъ сачинителя, и нисамъ учиніо никаквы промена несамо у њномъ садржаю но ни у спольномъ виду. Читательима ње, надамъ се, мило быти упознати се са калмучкомъ књижевношћу, коя такође има свое допадљивости и лепоте. У Паризу є сада Монголскій романтизамъ у великой моди.

Ш А С Т Р А

о души

Лама Мехедетай - Корчинъ - Ухелюкчіе.

ПРЕВОДЪ СЪ МОНГОЛСКОГЪ.

Починѣ се причанѣ о великой тайни. Блажена Мапшуро, покровителько просвете, дай мѣ читаоцима толико разума, да бы могли постићи смисао овога причаня!

У неко време изъ времена' я грешный Мерхенъ-Саинъ чуо самъ ово:

Године женске свинѣ и ватре у маймунскомъ месецу дође амо къ Волги¹ человекъ светый и чудновать по имену Лама Мехедетай-Корчинъ-Ухелюкчи. Онъ намъ дође одъ благословенога Тибета и одъ високе горе Елбурца, на коіой бораве тридесетъ и три велика божества, Тегри. Кодъ насъ никадъ нико такогъ човека ніе виѣвао. Онъ се усталачки занимао великимъ деломъ треблѣня греха и цео животъ свой проводіо е у размишлѣньима. Нико ніе тако као онъ постизавао велике тайне Орчилапъ и Хубилганъ или учсиѣ о пресељаваню душа изъ едны тела' у

¹ Река у Русіи.

друга. Онъ е на память знао сви сто осамъ кнѣга Ханџура; нѣгова е брояница имала сто осамъ зрна, и онъ ѿ ѿ е по сто и осамъ пута свакиѣ данъ пропуштао крозъ прсте говореѣи на свакомъ зрну по сто и осамъ пута свештене речи: „Ом - ма - ни - бадъ - ме - хумъ!“ са особитомъ побожношћу. Уста нѣгова никадъ се нису огалатила раномъ одъ животиня; рука нѣгова нигда нѣ одузела животъ ни найманѣмъ живомъ створеню. Едномъ неотице убіе онъ комарца на свомъ носу, па зато отиде у ритъ, скине са себе альине и деветъ дана пребуде го' нагъ дозволивши свима комарцима да се сити напю нѣгове крви.

Великиѣ Шекамунa да га награди за те нѣгове добродѣтели да му те е могао яшати на дуги и седити високо у воздуху са скрштенимъ ногама. Свака нѣгова молитва была е услышана на небу. По нѣговой вољи бывала е и киша и суша. И светость нѣгова была е чакъ тако велика, да е онъ слободно могао гледати у очи свакоме окружномъ Исправнику¹. — Да е онъ ѿошъ неколико година поживео међу нама зацело бы истребио савъ грехъ!

Затимъ я, Мерхенъ - Саинъ, чуо самъ ово: Лама Мехедетай - Корчинъ - Ухелюкчи изиђе изъ наши земуница, где се раніо милостиньомъ свои едновераца и седне самъ у пустинѣи окренувши лице къ югу. Ту онъ преседи седамъ дана и седамъ ноѣи непомераюѣи се съ места и непрестанце размишляваюѣи. После дугогъ размишлавая о великой тайни Орчиланъ и Хубилханъ обузевши мишлю своіомъ сву ширину бурнога мора

¹ Рускиѣ званичникъ.

случаєва, кои се збываю съ душама у нѣиномъ преселяваню, и у препораѣаню едны створеня у друга, онъ се подигне духомъ до небесногъ обиталишта божества' и овако се замоли: — Омъ-ма-ни-бадъ-ме-хумъ! Наймоѣнии измеѣу моѣны, врѣу светинѣ, найсавршеніи, неизказанный, великій Буда, великій Бурхане, великій Шекаямуно¹! Ты си управитель садашнѣгъ света, самъ си ты изворъ уму и разуму; Далай-Ламе и Хутухти само су оно што изтиче изъ тебе, мы се теби едноме поковамо. По неиздрпливой доброти своіой ты си мене допустио постиѣи скривену цель и поредакъ препораѣаня свега смртногъ што се миче. Осветли іоште умъ слуге свога, Ламе Мехедетай-Корчима - Ухелюкчиѣ, последньимъ виделомъ, дай да дозна оно, што нико на свету нѣе дознао. Одкри ми великій Бурхане дела саме мое душе одкада є створена; све шта є она чинила, како є изъ едногъ тела прелазила у друго, и какве є ствари оживлявала пре, докъ нѣе ступила у мене — найлуѣу одъ твои' тварій. — Ты си изворъ уму и разуму. Мы се теби едноме поковамо и гадимо се на све друге вере. Омъ-ма-ни-бадъ-ме-хумъ!

Молитва ова буде услышана на небу. И Лама Мехедетай-Корчинъ-Ухелюкчи свршивши є падне наузначке и заспи тврдо. А у сну му се яви као некій младъ коняникъ великій Шекаямуна, па му рекне:

— Лама-Мехедетай-Корчинъ-Ухелюкчи, ты си се молю и я самъ твою молитву чуо, но твоя є

¹ Званична титула Шекаямуне. Нетреба забравити, да ово говори Лама о Божеству, коме се самъ клани.

прозба луда. Зашто ты желишь знати дела свое душе?

А Лама рекне конянику:

— Наймоѣнїи измеѣу моѣны, врѣу светинѣ, найсавршенїи, неизказаный, великій Шекамуно! Я то желимъ зато, да бы могао истребити грехъ.

А онай на то:

— Лама Мехедетай - Корчинъ - Ухелюкчи, ты ѣеши се зато каяти. Я самъ тако у свету наредїо да люди знаю само оне несреѣе, коя е у неодвоене одъ садашнѣгъ нѣиногъ живота, а утаїо самъ одъ нѣи оно, што е кои претрпїо до роѣеня и шта ли ѣе їоште претрпїти до будуѣегъ саедненя са мномъ само да небы иначе умложїо нѣину тугу и ядъ.

Лама му одговори:

— Наймоѣнїи измеѣу моѣны, я пристаемъ на све муке и страданя само да дознамъ ту тайну.

На то одговори коняникъ:

— Лама Мехедетай-Корчинъ-Ухелюкчи, я неѣу да те учинимъ несреѣнїимъ за твою будалаштину. Вы садъ налазите утѣху у своме яду, вараюѣи се мислима о небесномъ блаженству, о савршенству быѣа богова' съ коима ѣе те се вы слити после истреблѣня греха. Но вы бы пали у очаянїе, кадъ бы дознали да греха и безпоредка има такоѣе и у насъ на небу.

На то проговори Лама:

— Найсавршенїи, неизброянъ, великій Шекамуно! я самъ мислїо одъ сваке руке, и ништа на свету неѣе ме довести у очаянѣ. Я оѣу да истребимъ грехъ! . . .

Коняникъ се замисли, задуго поѣути па най-
после рекне:

— Лама Мехедетай-Корчинъ-Ухелюкчи! моли
ме за то трипутъ.

Лама триредъ повтори свою молитву, и ко-
няникъ му рекне: — Тако ти ѣнешъ дознати дога-
ѣае свое душе. Я ѣу іой допустити, да ти испри-
ча све што е чинила, одъ како е створена докъ
ніе ступила у тебе найлуѣу одъ мой тварій. До
виѣеня!

Коняникъ садъ одлети на небо, а Лама Ме-
хедетай-Корчинъ-Ухелюкчи — непробудивши се —
седне, извади изъ недара листъ артїе, узме дивитъ
и треку и почне писати. Онъ е спавао а рука му
е писала. И ніе то писала рука но е писала душа
нѣгова, нѣговомъ рукомъ. То е было велико чу-
до!!!... И написала е душа Ламе Мехедетай-Кор-
чинъ-Ухелюкчи нѣговомъ рукомъ ово: а я, Мер-
хемъ Саинъ, преписао самъ то одъ речи до речи
ради духовне ползе свію верны. Омъ-ма-ни-бадъ-
ме-хумъ!

ЗАПИСЬ

ОПАСНОГО ЗНАНИЯ.

Починѣ се причанѣ о догаѣаима моима
— роѣене душе твоѣ — Лама Мехедетай-
Корчинѣ-Ухелюкчи!

Блажена Манѣуршро! дай му толико
памети да бы могао разумети ову причу.

Моя ѣ речь ово:

У недрима заоблачне горе Елбурца,
на коіой борави великій богъ Хармузда
са подчинѣнима божествама, Тегри, и ода-
кле пази онѣ на редѣ у природи и на точно
испуњаванѣ закона препораѣаня, — има
ѣданѣ великій амбарѣ душа, затворенѣ дебе-
лимѣ вратима одѣ слонове кости и злат-
номѣ бравомѣ. У томѣ амбару лежала самѣ
я, одкако ѣ светѣ створенѣ, готово девет-
десетѣ и две хиляде година. Я самѣ была
заборавлѣна са миліонима други душа, коѣ
се ту чуваю безѣ употреблѣня докле неза-
требаю.

У неко време одъ времена суштествовао є на земљи силанъ и богатъ народъ, кои се звао Римляни; данасъ нико у Саратовкой Губерніи незна кудъ се део тай народъ; но у старо време онъ є быо готово тако на гласу као што су данасъ Калмуци. У тога народа быяше єданъ старешина, кои є имао неограниченъ утицай на дела своє државе: онъ є самовластно управляо половиномъ ондашнѣгъ света, и у знатности и снази нїє, може быти, уступао и самомъ Саратовскомъ Исправнику. У овогъ старешине, осимъ жене, по обичаю свїю знатны народа, быяше іюште и милостница. Свуда на земљи владаше миръ и спокойство и крозь дуго време небыяше се ништа особито догодило. Великій Хормузда седео є на свомъ престолу и безбрижно читао Судбеницу (книгу Судебъ) у коіой є записанъ данъ и часъ рођеня и смрти свїю живы тварїй, одъ Китайскогъ Богдохана до найманъ бубице, онъ є возіо прсте по нѣинимъ именима, издавао заповести и быо є задоволянъ, што се све у свету испуњава по прописаной форми. Наєданъ путь зачу се у насъ трчкаранъ неко на Елбурцу. Великій Хормузда продере се да сва гора одєкне: — Ей! . . . ко є то? . . .

Брже у амбаръ!... трчите брже!... Нека се узме една душа и нека се снесе на землю. Садъ се има родити ванбрачанъ сынъ Римскоме старешини.... Што пре!... то е стварь ванредна и врло важна!

Нека ти е знано Лама Мехедетай-Корчинъ-Ухелюкчи, да се за обична законита рођеня не даю роду людскомъ нове душе изъ небесногъ амбара: онъ се мора подмиривати старима изношенимъ душама, коє су свету на свагдашню послугу дате, и коє су прошле крозъ мложтво людій, скотова, црвій, мравій и т. д. Али кадъ се у природе нађе ванбрачанъ сынчићъ, кои собомъ починъ ново родословль и законый брой створеня умложавя се нъиме едномъ сувишномъ, прекобуцетскомъ тваркомъ, онда се — по нужди — издає за нъга нова душа одъ оны, коє се чуваю у небесномъ амбару за чрезвычайне потребе. Такавъ е превечный поредакъ света: смерно се поклоните Калмуци и сви народи, предъ непостижномъ мудрошћу великога Шекамуне: Омъ-ма-ни-бадь-ме-хумъ!

По заповести Хормуздиной дотрчи у амбаръ еданъ Тегри, гурне руку у гомилу душа, увати онако насумце одну, и скочивши на дугу отрчи на землю. Ова душа

была самъ я. Онъ дође са мноми любовници снажнога старешине башъ увреме нѣногъ пороѣая, уѣушка ме крозъ ноздрве у главу детету и отиде. Тадъ се я првый путь наѣемъ у човеку. Но я нимало нисамъ была начинѣна за главу овомъ детету; была самъ врло велика и яка за нѣговъ мозакъ, а то се готово увекъ съ душама догаѣа! Тегри, по коима Хормузда насъ разашилъ по свету, раде врло немарльиво свою дужность. Они насъ узимаю изъ амбара безъ свакогъ реда; и непримеривши найпре съ теломъ кое ѣемо оживлявати они насъ набіаю у людске главе како му драго, само да стварь часъ пре сврше и да власти яве да в тварь готова. Съ тога бива тако млого будала на свету. Заиста то є жалостно! . . . . . Кадъ бы се люди градили мало другчїе, мало брижльвивїе а не тако брзо, они бы млого паметнїи были. И колико се великїй Шекаямуна старао и мучїо да уклони тай нередъ, али бадава, съ нашимъ Тегрима ништа неможе быти! . . . . .

Та се несреѣа и мени догодила. Я самъ была нова, саяна, жива, одвеѣтъ добра, нисамъ была плеснива и залежана — што често бива кодъ душа, кое се нове изъ амбара людма издаю, — унутрашньость

главе неправилногъ детета была е лепо уређена, строй органа быо е правиланъ али при свему томе я и моя глава начинимо луду дотле на свету невиђену. Ова глава была е за мене врло тесна, зато самъ іой я распиняла теме тако, да е дете осећало одъ мене страшанъ боль у мозгу и дера-ло се тако, да самъ я већъ хтела побећи изъ нѣга крозъ уши. Ову нѣгову дреку узму ласкавци за знакъ да ће дете ово быти врло мудро и паметно. Тайки е то одвећъ было мило па зато е врло много награда коекоме раздао. Наскоро сви почну говорити, да ће одъ те бебе славанъ човекъ быти . . . Ево како суде о стварма они, кои немаю среће быти Калмуци, и кои неразуму велике тайне Орчиланъ и Хубилханъ!

Мени е было врло тесно у той глави, па зато самъ морала у различна времена нѣногъ узраста превртати се съ едне стране на другу, само да згодно место нађемъ. Никако ніе было могуће као што треба сместити се у нъой! . . . . . Найпоследокъ окренемъ леђа нѣномъ лицу, — другоячѣ ніе се могло седити у томъ проклетомъ кавезу! — те тако преседимъ у будали пуны петдесетъ и петъ година. За сво то време

я самъ была окренула леѣа къ нѣговимъ поступцима, чувствованьима и мыслима, нити самъ се хтела и у што мешати. Нико, тако ми Бога, нѣ мене видео ни у нѣговимъ погледима нити у цртама нѣговогъ лица; и незнамъ одкуда су изсисали писатели оногъ времена, кои су му свое кнѣиге посвећивали, да самъ я красна и племннита. Истина, я невелимъ да нисамъ была таква, али свакогъ могу уверити, да су они у своимъ предговорима мене насумце описивали. Кадъ бы ова господа кадъ годъ загледали нѣму у очи съ намеромъ да мене виде — што я никако неверуемъ — то бы у очима тога човека могли видити само мою стражню страну. Но ласкательи не пробираю већъ любе што имъ годъ окренешъ! . . .

Треба знати, да нове душе свагда доносе среѣу телу: съ тога ванбрачна деца обично биваю врло среѣна. Глава, у којой самъ я была затворена, безъ мое помоћи башъ нѣ ништа радила; зато су сви говорили да є неспособна, али при свему томе нама є среѣа увекъ одвећъ наклонѣна и услужна была! . . . Мы добіємо и иманя и пріятельство и одличя и све то Богъ єданъ зна одкуда и одъ кога. Докъ бы живъ

нашъ тайный тайка, цео намъ се Римъ кланяо одъ ютра до вечера. Но ова среѣна нѣ была безъ горчине: старе, изношене душе немогу да трпе нове, па зато свакояко гледаю да имъ даду на знанѣ како ѿ презиру. Они исти, кои су намъ писали и читали похвале, за леѣима су намъ се страшно подсмевали па ѿошъ су и жестоке епиграме на незакону децу писали. Самолюблѣ мое главе овимъ се яко озлоѣди, али наскоро оно се и на то навикне: велике хвале прождираше оно ушима и надимаше се одъ нѣи као на води клобукъ, а тайне епиграме заповеди мени да ѿ полагано гутамъ, па тако оно опетъ быяше среѣно.¹

Кадъ ми се веѣъ досади беспосличенѣ у овомъ човеку, у коме нисамъ знала ни закаквы осеѣаня, кои никадъ ни мислю нѣ да ми да ма какво занимањ, я у првой нѣговой болести утечемъ, а нѣга оставимъ црвима. Онъ умре; я одлетимъ

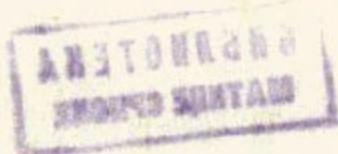
¹ Можда ће читаоци приметити да е слогъ па и пойми ове Шастре различанъ одъ нѣногъ увода. Али се томе нетреба чудити: оно е писао буданъ Калмукъ а ово пише спаваюѣй. Велика разлика! Молимъ да се не сумня ко, да е ово одъ речи до речи преводъ съ монголскогъ.

у зракъ. Овде спазимъ мложину душа, кое одсвуда иду къ Хормуздиномъ суду, да добию ново опредѣлѣнѣ. Я поитамъ те се съ нѣма удружимъ и тако све полетимо у жуто царство богова.

Кадъ првый путь видимъ страовито судилиште свега самртнога одма почнемъ врло незгодно мислити о нашемъ небесномъ правосудію. Хиляде душа окружаваху престолъ вел. Хормузде. Неке су почитаве векове очекивале решеня свое судбе. А онъ врло спокойно разговараше се съ другимъ боговима о митологискимъ новостима, псоваше духове, кои су му се молили да ѿ у какво тело одреди; изрицаше пресуде на сумце, и често шиляше у славне люде оне душе, кое бы за нѣино владанѣ на земљи пре требало послати у медведе или маймуне. Млогобройне гомиле душа, коима іоште ние было пресуђено, разсеяне по гори, занимале су се сплеткама земальске природе и свађале се о разнимъ богословскимъ предметима Будине вере. Ту самъ ти првый путь познала чувену душу Питагорову, кои є іоште пре рођеня Шекиямуне проповедао ученѣ о преселяваню душа; она є приспела мало пре мене са землѣ, где є, чини ми се,

была у едномъ мачку. Духъ питагоровъ быяше у жестокой препирки са душомъ едногъ монголскогъ Ламе. Онъ доказиваше, да е за човека найлешше и найсрећне препороженъ прелазакъ душе нѣгове у тело философа или у краву а Лама утврђиваше да добаръ и поштенъ човекъ неможе желети ништа лешше до препороженъ у псето. Душа ламина имала е пуно право: правый смисао млоги текстова Ханцура недозволява сумняти се о той истини. Зато и душе, коѣ долазе на Хормуздинъ судъ употребляваю сва средства; моляканя, свачія пріятельства обешеняклуке и интриге само да буду одређене у псето. Цео бы светъ хтео да се претвори у штене, сва природа хтела бы да буде Гаровъ: неможе се представити у каквой е то моди у нашей Митологii!... Свакъ е изванъ себе кадъ му споменешъ псето.

Душа ученога Ламе буде одређена у свиню, са неке ереси, кою е Хормузда приметіо у нѣнимъ кнѣигама. Онъ врло пази на те ствари. Напротивъ духъ великогъ Питагора, добіе еданъ психологискій чинъ више — и изъ мачка пређе у ћурку. Кадъ дође редъ на мене я се поклонимъ Хормузди и замолимъ му се, да ме одреди

куда по моимъ заслугама. Онъ ми рекне да причекамъ. Я почекамъ двадесеть година споминюћи свакій данъ страшномъ судіи за мою стварь, но свагда самъ добивала тай истый одговоръ: почекай!... Едномъ, у суду быяше врло мало душа, те се онъ смилова погле дати на мене.

— А шта ты оѣнешъ? запита онъ мене.

— Великій Хормузда! одговоримъ я смерно: — реши мою судьбу. Веѣтъ е готово четвертина века како се скитамъ безъ заклона...

— То е оно! . . . прекине ми онъ речъ зловольно: вы све тражите да вамъ се ствари реше и брзо и паметно а незнате како е тяжело будалама судити. Ето на прилику, теби како садъ да пресудимъ? Я одавно о томе мислимъ и ништа немогу да смислимъ. Ты си живела педесеть и петъ година у будали и ништа ниси радила, ниси заслужила ни казни ни награде: шта ѣу садъ съ тобомъ да радимъ?...

— Молимъ, великій Хормузда!...

— Добро, я ѣу ти учинити нешто, но то само зато да се отре семъ будале. Тегри, узми е и носи на землю па е гурни негде.

Я узданемъ кадъ чуемъ такву пресуду. Кажи самъ Лама Мехедетай-Кор-

чинъ-Ухелюкчи є ли то законито реше-
нѣ?... У Ханџуру є управо написано, да
се душе будала за каштигу што су лень-
ствовале или што су были неспособне ши-
лю на радъ и науку у главе трудолюбивы
учены людій, где се оне прилепе къ не-
комъ старинскомъ тексту, да нађу правый
смисао и да га као што треба обясне. —
Некій санъивъ, гаданъ Тегри, съ четири
дуга лица, и на єдној нози, лагано дође
къ мени, счепа ме сувинявомъ своіомъ
шакомъ, мете у цепъ, и удали се изъ су-
дилишта. Я мишля онъ ће ме на землю
однети. Но оѣшь! Онъ се довуче само
до св. раста Белгесухума, кои расте
у по высине небесне горе, и легне подъ
нѣга да се одмара. Седећи ту залуданъ
почне онъ купити жиръ исподъ дрвета и
бацати га изъ своіо четвори уста свои у
воздухъ. Ова му се забава врло допадне
и онъ ту преседи 77 година непомераюћи
се съ места. Найпосле сети се онъ у неко
зло доба и мене, па ме узме изъ цепа,
нађе єданъ жиръ, располови га, мете мене
унутра па га опеть склопи, потомъ га уз-
ме у уста и избаци као и оне друге.

Я самъ дуго летила крозъ зракъ за-
творена у жиръ, и паднемъ на землю у

песакъ. Крозъ неко време порасте изъ тогъ жира врло лепъ растиѣъ те тако принуђена оживлявати дрво нађемъ се у шуми, која е поникла одъ оногъ жира, што е мой леньй Тегри набацао. То е быо првый растовъ лугъ на земљи: онъ се налазио у Индіи и стои и данъ данашній. Тако ти се судба сигра съ яднимъ душама!... Само зато, што самъ бадава преседила педесетъ година у будали, садъ морамъ да будемъ батиѣъ хиляду година а можда и више!

Случай ме ослободи одъ ове страшне и нечувене каштиге, и поправи неопрошћено злоупотреблѣнѣ повереня, кое е учиніо Тегри: безъ случаєва не бы было реда у свету. У Индіи е онда владао самъ великій богъ землѣ Брама, кои се претворио быо у човека подъ именовъ Маха-Раѣ Нараянпале, као што ты то вальда знашъ изъ Ханѣура. Онъ дође у ловъ у нашу шуму, па одвоивши се одъ свое пратнѣ, седне да се одмори у моме ладу съ чувенимъ мударцемъ и „светимъ човекомъ“ Риши Васиштомъ.

— Чуєшъ Риши-Васишта! рекне му Маха-Раѣ: я ођу да идемъ на небо.

— Зашто?

— Немогу да изиђемъ на край съ моимъ Индіянцима!... Ево већъ близу ће бити сто година, како владамъ у Кену, и јошъ иј нисамъ могао одучити одъ греха. Ти си мой Риши, мой светацъ и мударацъ: научи ме шта да чинимъ, ако ли не сбацићу са себе ово тежко и смрдљиво тело па отићи на небо.

— Маха-Раџо! проговори светацъ: мудраци стары времена кажу, да нетреба ићи на небо у очи благи дана. После зимњи празника, ако се ствари не поправе остави земљу кадъ ти е воля. Дотле пакъ могло бы се съ людма пробати јошъ едно средство, кое ми е пало на паметъ. Погледай, Маха-Раџо око себе: видишъ то младо и тако лепо дрвеће?... Њи пре ніе было на земљи. По свой прилици богови су ову шуму послали на земљу ради њне ползе. Ја ћу да ти начинимъ једну чудновату машину за искореняванъ греха.

— Добро! подвикне Маха-Раџа. Начини ми ту машину, па ћу јошъ остати на земљи съ вама. Одавно су паметни люди казали, да машине свагда згодніе и правилніе врше посао него люди.

Риши Васишта извади иза пояса свой дугачкій ножъ и пресече мое дрво. Окре-

савши гране онъ га веже у терѣіе и одне се са собомъ у варошъ. Као што знашъ дрво се брзо несущи зато и я нисамъ могла ослободити се одъ нѣга, те тако останемъ у нѣму а после никако нисамъ могла ни изићи, ербо светацъ іошъ оно вече начини одъ мога дрвета штапъ, кои съ обадва края златомъ окуе. Сутра данъ однесе га онъ Маха-Ради и рекне:

— Ево машине, кою самъ ти измислио за истреблѣнѣ греха!

Маха-Рада, кога светости дивили су се люди съ обе стране Гангеса,¹ и, дивећи се нису престаяли грешити, — по савету мудраца — одма употреби ову машину да уведе поштенъ, безпристрастность и правосудіе у своіой држави. Я, баръ, нисамъ ту била беспослена, и морала самъ признати, да е добромислеѣой души много пріятніе живети и у главнѣи него у будали. Живећи у штапу, я самъ придавала нѣговомъ телу ону исту благородну тежню къ свему добромъ и полезномъ, каква е нашегъ газду одушевлявала, и слободно могу рећи, да никадъ ніе было у Индіи толико добродетельи и поредка, никадъ

¹ Гангесъ река у восточной Индіи.

побожность, закони и мудрость нису тако напредно цветали, као онда кадъ самъ я у штапу мотрила на дела индіянска. Теби се то чудновато чини? . . . Али веруй ми, любезный Лама, да съ вама — Калмуцима — другојачіе ништа и неможе бити!

Свакъ живый чудіо се необичнимъ свойствима штапа. Млоги Кененски Пандиди — богослови — были су тогъ мнѣнія, да се у нѣга претворио самъ Велики Брама, кои є сишао у нѣговомъ облику на земљу да научи смртне нѣовимъ дужностима, и да у томъ скровитомъ лику яснѣ подѣйствує на умове и удеснѣ подупре и придржи людску слабость одъ паданя. Кененски Пандиди нису знали, да є у Маха-Раџиномъ штапу-седила душа!!! . . . Нѣина умованя распрострусе и съ єдне и съ друге стране Гангеса и одтуда постане она позната прича у Веди — свештенной кнѣиги браминской — о чудноватой штаки Маха-Раџе Нараянпале, кою су му богови поклонили, и помоћу кое є онъ поуздано дознавао све шта се догађало у нѣговой држави.¹

¹ Чудновата ова прича налази се у VIII кн. Веде и у Пуранима. Нараянпала живео є око I или II века нашегъ годоброя.

Међутимъ дрво се сушило, и нѣгове жилице — цепльике — стезале су ме тако страшно да ти казати неумемъ. Я самъ долазила до очаяня, незнаюћи кудъ да се денемъ, и, текъ другій какавъ случай могао ме є изъ ове муке избавити. Наскоро се такавъ єданъ случай и догоди. Маха-Раца увати свогъ везира у греху — кадъ є овај стрпавао у цепъ замашно мито! — и опали га преко леђа тако яко, да машина за истреблѣнѣ греха прене на два комата. Употребивши ту прилику я искочимъ изъ дрвета и явимъ се предъ Хормуздинъ судъ. Светый мудраць начини потомъ Маха-Раца другій штапъ, али овај нє быо ни наликъ на првый: у нѣму нє было душе! . . .

Како ме Хормузда угледа одма викне врло весело:

— А! . . . растовачо! . . . менду-аморъ! (добро дошла!). Ты си као што треба радила на земљи. Наймоћнии између моћны, великій Шекямуна казивао ми є чудеса о твоимъ делима: онъ каже, кадъ бы у єданъ путъ имао десетъ таковы душа, претворены у растова дрва, да бы за єдно тренуѣе ока истребіо савъ грехъ са землѣ. По несрећи у Судбеници пише, да се такавъ

случай неће скоро догодити!... Я ћу тебе „имати у виду.“

Никадъ се нисамъ надала, да ће мени оно незавидно станѣ у штапу, у кое ме е лений Тегри поставио, прибавити толико велики' заслуга на небу. Но ето видишъ шта значи штапъ у светскимъ пословима! Мудрость Великога Шекамуне неможе се устма изказати!... Све душе, кое су се ту десиле убезекну се што суровый Хормузда мене тако лепо предустави, оне су ме већъ сматрале за духа, кои скоро може постати Тегри те тако се успоредити божествима. Млоге су ми се кланяле, ласкале ми, и фалиле ме уочи, како самъ удесна и темельна како су мои удари были яки, како я вешто умемъ штавити коже и т. д. приписивали су ми млоге друге врлине растове шуме. Оне су се свакояко старале да ми се удворе како бы помоћу мое препоруке, и мога закланяня макаръ како могле се дочепати паса. Я постанемъ важно лице на Елбурцу.

Премда самъ одъ свегъ срца желила чинити добро овимъ злосрећницама, ипакъ ми се чиняше да треба пре свега о себи самой да се побринемъ, и, у првой згодной прилици, представимъ я Хормузди свою желю да бы ме послао у псето. Но небе-

сномъ суди — на велику мою жалость — учини се, да самъ я одвећъ честолюбива и да много о себи мислимъ. Къ овоме онъ іошъ дода, да самъ скоро и ступила у душе одъ посла, да мало знамъ психологичску службу па зато да немамъ права наѣданъ путь захтевати тако високо место. При свему томе онъ ми обећа, да ће ми съ временомъ и ту милость учинити, а међутимъ — како се крозь неколико дана има родити на земљи врло важанъ исторійскій човекъ, то за одликованъ пошлѣ ме да живимъ у нѣговомъ телу.

Те тако я изъ растоваче пређемъ у чувеногъ човека. Глава нѣгова была є начинѣна по старинскомъ плану славный исторійски глава: теме дебело, мозакъ меканъ безъ сваке упругности, башъ као да є нарочито зато начинѣнъ, да любимци згодніе рисуо палцемъ по нѣму оно што они знаю и што воле. Мложина органа, коима се прави укабука у свету и доводе люди у чудо; никаквы готово оруѣа за израдъ свои мислїй, и поврѣ тога сїясетъ празногъ места за смештай самолюбїя и гордости. Чимъ се сместимъ у ту главу одма зажелимъ поградити око славе, да бы оправдала пове-

ренѣ Хормуздино и заслужила нѣгову даљу милость. По несрећи я самъ, живећи пређе у расту, тако была напоена нѣговомъ влагомъ, да самъ — и кадъ су ми дали управу главе чувеногъ човека — была права батина!... Я нисамъ умела ни корачити; осећала самъ се крута, леня, невешта, тупа — а овамо нужда заповеда — оћу нећу — да изиђемъ на гласъ!... и да изводимъ светъ изъ памети своимъ делма зато, што е у судбеници написано, да се мой човекъ мора на земљи звати великъ!!... Я самъ се упињала што-но кажу изъ петны жила али у залудъ: ништа нисамъ могла учинити. Наипосле изъ очајня незнаюћи шта да чинимъ, я уеданъ махъ напрегнемъ све органе исторійске главе. Одъ общегъ покрета мозганы точкова произиђе у нѣой страшна ука; будалаштине и догађаи проспусе као градъ изъ мое главе на публику; люди се препадно и избеже очи на насъ незнаюћи шта то значи, шта да се о томе мисли. И я ти се сама препаднемо; али бушачи кои су се у едномъ тренутку са свію страна стрчали, да што улове засебе у овой забуни, кою самъ я начинила, брзо подузму те догађае и будалаштине, и покажу людма, да су то де-

ла, којима се дивити треба, и којима ни примера нема, и светъ у забуни призна насъ за знамените. Онъ бы се, може быти, скоро отрезнио па опазивши, како я яко задишемъ растовиномъ, одузео бы намъ то ласкаво званіе, али поете и ондашњи историци недадоше му времена да се обазре, ни да дане душомъ; залепе му очи одама, затворе уста животописима — биографіяма—, заповеде да љути па да се диви; међутимъ пакъ поитаю што пре те насъ запишу у Речникъ Великій людій, одакле насъ яданъ родъ людскій садъ ни зубма изгладати неможе. Те тако мы за свагда останемо знаменити. Судбеници се ние могуће противити!..

Кадъ самъ већъ была знаменита я самъ мислила да е већъ све свршено, и да садъ треба само да уживамъ сладке плодове славе: но у томе се страшно преваримъ. Управо текъ тада настану мое праве муке: я самъ морала подржавати мою знаменитость!... Люди нису хтели веровати ни уму ни искуству па ни самимъ своимъ очима, него су хтели, да иј моя знаменитость води по осветљеной путаньи живота за руку као вођа слепца; да я за њи гледамъ, да я за њи мислимъ, да

я за нѣи решавамъ и радимъ. Ово є већъ было сувише за исторійску растовачу! . . . Али съ друге стране то є нѣна дужность: тако є светъ уређенъ, и великій Шекијмуна мора болъ знати зашто є роду човечіємъ измислио исторійске люде. Я нисамъ имала мира ни даню ни ноћу; єръ самъ морала непрестанце излагати своя мнѣнія, свакоме давати савета и јавно судити о томе, што се догађа. Но све, што самъ я ил' говорила или чинила было є кое-шта. Люди су спочетка мислили, да є то знаменито, и смерно су се кланјали предъ моимъ будалаштинама; но бушачи, свагдашњи сапутници и подпоре знатности, были су они, што далъ виде него я. Они се поплаше, да моя знаменитость скоро не посрне па зато се угну изъ петны жила, да мое будалиштине на добро протумаче, да имъ придаду остроумне узроке, да униште права о нѣима сведочанства, да преврну све на наличе, да преокрену на дубокомисліє и да ій објасне, изврну и заплету. Па кадъ овако све забркаю, да ни самъ ђаво неможе наћи трага првимъ формама мои послова ни израза у той хрпи лажи, превара', самолюбивостій и суете, онда ми рапортираю, да є грађа за

будућу мою историю већъ готова, и да се она садъ може слободно ставити предъ лица далекома потомству, кое ће, држећи е за несумљиву истину, наслађавати се томъ мишлю да подпунце зна свою прошлостъ.

Небоѣћи се ничіе честолюбивости са стране слабоумногъ, много фалъногъ потомства, — искрено да ти кажемъ Лама Мехедетай-Корчинъ-Ухелюкчи, я незнамъ деблѣ батине у свету, нити ништа луђе и надуveníе, а да ништа незна, одъ тогъ нашегъ безпристрастногъ потомства! — а уморена непрекиднимъ напрезанњима да се увекъ людма као велика покажемъ, я самъ се уверила да е моя глава неспособна за оно, што се одъ нѣ очекуе, зато, угледајући се на коло, по примеру друге исторійске душе, узмемъ себи у помоћ две секретарске душе. Оне су врло добро умеле мислити како имъ се наручи (т. е. каква имъ се тема зада) а што е најважніе умеле су лако и вешто крити одъ Исторіе сваку истину. Оне су се обвезале довести мою знаменитостъ до одређене мете, па онда изчезнути у мраку ништавила, да мою славу непомраче. Одъ тогъ доба я се почнемъ одмарати у глави гласовитогъ човека, и, по свой прилици, спавала

бы у нъой и мирно и дуго, да онъ едномъ изненада не прене одъ гордости или као што су мои секретари уверили Историю — одъ човеколюбивости. Но было кое му драго еле онъ прште и я се представимъ.

Я изиѣмъ на Елбурцъ и напоена самолюбіемъ мишля, да ѣу садъ веѣъ на свакій начинъ быти псето. Я самъ съ презренѣмъ гледала на све душе, и гордо самъ ій разгонила съ пута протураюѣи се къ суду Хормуздиномъ. Али представи себи добрый Лама мое яде, кадъ ме грозный судія предсретне овако: — Е, голубице!.. ты начини доста будалаштина на земли! Како си ты смела онолико бремя греха упртити на себе?... Я пребледишь. Дугъ низъ преступлѣня, коя смо ми пустили у Историю, подъ именовъ славны дела', на еданпуть се раствори преда-мною, и я се уирепастимъ одъ нѣговогъ калявогъ, кровавогъ и одвраѣаюѣегъ изгледа. Я самъ очекивала найжешѣу казнь, мислила самъ да ѣе ме послати у какво чудовиште оне пештере што е предъ пакломъ, на іошъ самъ се бояла да ме у ѣавола самогъ непретвори, а кадъ чуемъ да ми се заповеди изъ великогъ човека само се преселити у буву я самъ была неизказано среѣна. Одма сиѣемъ

на землю и уђемъ у ову маюшну веселу животиньицу.

Као бува я самъ живела у постелѣи едногъ Китайскогъ мандарина, кои є имао жену младу и врло лепу а быо є любо-моранъ као камила. Кожа у мандаринке быяше прекрасна као да є млекоу подливаена а крвь сладка као медъ. Ту самъ врло депо живела. Найвећа ми є радость была, да лютимъ лепотицу: она є свако вече морала устаяти изъ постелѣ, доћи къ свећи на ме ватати изподъ кошуль. Я самъ скакала по нѣномъ гладкомъ телу; она ме є врло вешто вребала своимъ претиѣма, но я самъ іошъ вештіє измицала испредъ нѣны претию, и пецала самъ є часъ за груди, часъ за трбу, па докъ двапута скочимъ већъ самъ іой была на леѣи па є уедемъ што игда жешће могу. Ово є было врло весело!... Едномъ шетаюѣи се по белой, гойной ножици мандаринкиной сретнемъ я другу буву, коя быяше млада и врло лепа и залюбимъ се у ню смртно. Моя страсть дирне нѣно нѣжно срце и мы смо после неколико дана топили се у небесномъ блаженству на истой ножици. Но судьбина намъ недопусти да се дуго наслађуемо ватреномъ любавлю нашомъ. Злобна

мандаринка увати мою маюшну любавни-
 цу и безчовечно е распрене између нока-
 та. Бездушница!!.. Я се закунемъ, да
 іой се осветимъ. Она е готово сваку ноћ
 полагаю устаяла изъ постелѣ и излазила у
 башту, — я знамъ и зашто! — где се че-
 сто по читава два а и три сата забавляла.
 Кадъ она првый путъ, после смрти мое
 незаборавлѣне любовнице, устане и изиђе по
 обичаю, я брже уедемъ нѣногъ мужа тако
 яко, да се онъ пробуди. Пробуђеный манда-
 ринъ ненашавши жену у постелѣ устане, оде
 у углу, узме свой званичанъ штапъ, па опеть
 легне. Кадъ се мандаринка поврати и пазль-
 во подигне покривачъ да легне на пређашнѣ
 свое место, разгоропађенъ супругъ счепа е
 за руку и стане е ударати штапомъ изъ
 све свое снаге. На овакавъ поступакъ
 имао е онъ право по „Уставу о десеть хи-
 ляда церемонія“. Мандаринка яукаше; моля-
 ше га да престане и да е поштеди; куня-
 шему се да то више никадъ неће учинити,
 ерь е онъ истребіо већъ савъ грехъ, да
 ће она одсада нѣга любити, и да ће му бы-
 ти верна као прву ноћ после венчана.
 Мандаринъ неокреташе главе на ту нѣну
 молбу и обеђаня, него е деляше правитель-

ственомъ батиномъ на основу закона. Я сама скакала одъ радости по своей постельи.

Китайска лепотица досети се да суемачно буде пробудиле нѣногъ мужа. Кадъ се веѣ примире она нѣжно полюби мандарина па му предложи да претресу постелю. Они запале свеѣу и по несреѣи одмаме увате. Мене убіе рука оногъ човека, коме сама я тако велико добро учинила! . . . Неблагодарный! онъ безъ мене никадъ небы знао; да му е жена дужу одъ пояса браду пустила была! —

Дошавши у судилиште Хормуздино, я веѣ нисамъ смела ни уста отворити да се молимъ за псето, и покорно сама очекивала да се онъ самъ сети. Мени е было суѣено четири стотине година потуцати се по телима различиты животиня, зато, што сама само четрдесетъ година была знаменитый человекъ. Кадъ изиѣемъ изъ тела буйногъ пошлю ме у корнячу но ова наскоро падне у супу *à la tortue*. Потомъ сама живела у едномъ телету, но овога у цвету младости заколю немилостиви месари. Потомъ ме пошлю у магарца, у коме сама претрпела неизброене штаповске ударце. Ко зна докле бы я вукла то бремя унижености да се едномъ на небу недогоди не-

што, што и самъ Хормузда ніе могао предвидети. У свему найсавршеніи Шекямуна, ради свога увеселѣня, заповеди блаженной Манѣурши; да у єдномъ, врло тамномъ, угланцу землѣ наєданъ путь разліе видело просвете. Онъ є хтео да види шта ће чинити люди, кадъ изненада наєданма осете, да су просвећени и изображени; како ће они, протирући очи, ненавикнути на видело, почети вркочити се и напиняти, говорити будалаштине и чудити се своме уму и памети. Великій Шекямуна врло воли насмѣяти се.

Богиня књижевности быяше у великомъ послу: она є морала у єдно и исто време и учити люде тога угланца тибетской азбуци, и уводити у нѣи науке, и заводити академіе; правити одъ нѣи велике списателѣ, и іошъ напредъ сачинявати за нѣи Исторію књижевности, коє іошъ ніе ни было. Єдномъ, дотрчи она на Елбурѣцъ, кадъ самъ и я ту была, па почне 'итно казивати како є већъ саставила планъ за славнога сачинителя, — управо онаковогъ — какавъ іой и єсте нужданъ; па и како она има већъ у виду зато єдногъ устаоца младића, кои се већъ родіо и почеће писати кнѣиге само докъ мало азбуки научи; међутимъ, вели,

она ће позвати на предуписъ на нѣгова сачиненія — но само незна одакле ће да узме предуписенике за нѣга. На последку она се замоли Хормузди, да іой одпусти знатно количество душа, те да одъ нѣи састави коло благонаклоны читаоца. Хормузда одговори зловольно, да те забаве у свему најсавршеніегъ, одвеѣъ кваре по редакъ, кои є судбеница предписала; да у нѣга нема други залишны душа осимъ оны што су ту на судилишту: а оне су изишле изъ различиты тела, како двоноги тако и четвороноги па и безноги и ако іой є воля може ій узети макаръ и све да изъ нѣи зготови читателъ своме сачинителю; но ако одъ тогъ читаня и просвете произиђу недостатци у царству животиня, и ако се брой марве, кои є свету нужданъ неподпунъ покаже, то онъ іошъ напредъ моли Великога Шекамуну за извинѣнѣ. Манѣурша одговори да се то нѣ нетиче; моя є, рече она, дужность пазити да просвета процвета, а кадъ бы я управляла великомъ тайномъ препорађаня душа, то бы све те душе, коє Хормузда тако обилно одпушта животиняма, превела у чланове разны учены друштва. Она насъ потомъ све брзо скупи у єдну кесу и оде на землю.

Наменивши насъ за читаоце, блаже-
на Манѹрша, найпре насъ прокува у ма-
ковомъ млеку, да насъ начини дремльи
вима; затимъ насъ осуши на сунцу као
листь артие, углади тежкомъ гладилькомъ
(пегломъ) Естетике, поспе чувствитель-
ношћу и усхићенѣмъ, и раздели насъ у раз-
не дѣтинѣ главе. После двадесетъ година
порасте одъ насъ читаво ято читателя. Мы
смо читали све што намъ е пало шака;
читали смо, усхићавали се, плакали, зе-
вали, дремали надъ кнѣигомъ, и наипосле
спавали; после тога смо се будили, па опетъ
читали, и опетъ се усхићавали, и опетъ
зевали, и опетъ..... спавали као шѣяни.
Одъ свега оногъ што смо читали, мы ни
едне врстице запамтили нисмо; али смо изви-
кали мложину надрикнѣига за геніе и тако
составимо велику славу кнѣижества, кога
управо јоштъ ніе ни было. Мы смо гутали
кнѣиге као зрнца (пилуле), а нисмо се ни-
мало бринули и разбирали валяю ли или не-
валяю. Съ равномъ вољомъ (апетитомъ)
мы смо уништавали све мисли и све буда-
лаштине, кое су на артию ставлѣне были;
речю мы смо све то глодали и прожди-
рали као прави гладни скакавци. У друштву
се появе ватрене препирке о лепомъ, ош-

тре критике, надувене похвале, књижевне сплетке и буцакъ интриге: управо рећи сви знаци назовипросвећеня, — но просвета некорачаше ни коракъ напредъ, и едва е имало две — три књиге свега, кое е вредило прочитати. При свему томе, мы смо непрестано читали, викали, прославляли, као да смо имали посла са првомъ књижевношћу на свету. Блажена Манџурша была е съ нама врло задовольна. Она е помоћу насъ изиграла у свему најсавршеніємъ Шеkjамуни тако забавну комедию, да се онъ као будала церіо и укикотъ смеяо. Найвише му е смешанъ био нѣнъ писатель, кога е она надвое на трое склепала, и коме смо мы нарочито створени были за читателъ. Онъ е био пука незналица а по нѣной заповести писао е о свему са необичномъ слободомъ и поузданошћу. Мы ништа нисмо разумевали у нѣговимъ сачинѣњима, коя и онъ самъ ние разумевао, али смо свакогъ уверавали да е онъ гласовитъ писатель, па и они, кои га нигда нису ни видли ни што нѣгово читали нису га се могли нахвалити.

Оставивши тело читаоца я самъ се спремаля да летимъ на Елбурѣъ али ме блажена Манџурша увати и угура у

ученогъ човека. Никада юште я нисамъ тако зловольно проводила време, као у глави овога човека. Овде самъ готово манѣ посла имала него у будали. Ученомъ човеку ние ни на умъ падало да има душу. Онъ е само набіаю свою главу знаньима а свой трбу раномъ: трбу му ние варіо ела, а я нисамъ ни окушала суварны знаня. Я незнамъ зашто насъ и шилю у учене люде! . . . Само едномъ у моме животу покренула самъ се я у глави нѣговой. Неколико людія препираху се нешто о наукама; мой високоученый почне ватрено доказивати необичну важность и ползу оногъ предмета, коимъ се самъ исключительно занимао. Мени додія то свакадшиѣ ѣутанѣ па зато наумимъ умешати се у разговоръ: уватимъ за савестъ могъ високоученогъ, и веѣъ заустимъ да викнемъ: — Господо! неслушайте га; онъ лаже! . . . Ево саме нѣгове савести па ню занитайте. Она ће вамъ казати, да онъ самъ неверуе да е ишто полезанѣ тай предметъ, на коме онъ ради четрдесетъ година! — Но мой наученикъ заустави ме на првой речи. Онъ ме лепо замоли да нечинимъ ту будалаштину, да не доводимъ у неприлику нѣга и нѣгову науку, и да неодакривамъ ту велику тай-

ну — баръ дотле — докѣ онъ незаслужи подпуну пензію, а онда, вели, можешъ слободно свое мишлѣнѣ казати о ползи мого предмета, и у томъ се можешъ, вели, позивати и на мою савестъ“. Я ућутимъ и пружимъ се спавати на знаньима.

После две године дана, донесу му одъ некуда неку старинску издерану кнѣгу, коя — за дивно чудо — небыяше нѣму позната. Онъ мало не помери памећу кадъ ѣ узме у руке. Онъ ѣ почне читати и на-товари изъ нѣ у свою главу толико масны плеснивы знаня' да за мене нимало места не остане. Съ тога я изъ нужде, мораво искочити на чистъ зракъ, а онъ умре у то само тренуће ока. Я се онда већъ нехтедо више враћати у нѣгову главу; стресемъ са себе горку прашину учености, очистимъ плесанъ стары знаня, мало се провеемъ, па се унутимъ на Елбурцъ. —

Блажена Манѣурша одма примети да самъ я побегла изъ главе одъ ученога реда, па потрчи замномъ. Я стрмоглавце побегнемъ одъ нѣны канца, но она у двостручи брзину свою и стигне ме подъ самомъ горомъ, счепа ме у шаку и повуче на землю. Я самъ дрекала, молила іой се, заклиняла ѣ да ме пусти да идемъ на судъ,

казивала самъ іой, како нећу да будемъ учена ерѣ се надамъ постати псето, и како е то неправо што она лишава јдне душе заслуга, које су ове стекле. Она на све то неокрене главе него ме ћушне у Поету. За сваку е душу најопаснја стварь доћи у струку учену: то ти е правый пакао!...

Кадъ самъ видеда главу, у којој ми е заповеђено да живимъ, дошла самъ у очајанѣ. Сви іой органи быяху растроени, мозакъ наопачке, умне способности испребіяне, избркане и разбацане. Како ћу кукавици я у овој глави живети!.... Али самъ се највише зачудила кадъ самъ видеда у нѣномъ унутрашнѣмъ уређеню — што дотле ни у каквой глави нисамъ видеда чудноватъ оковъ за поймове: на краичку сваке мисли быяше прикована остра челична стрелица: монголски се ове стрелице зову: „ритме“. Кадъ е требало почети радити, я нисамъ знала шта да почнемъ. Кои годъ органъ дрмнемъ одма полете и сиплю се такве необичне мисли, да ми е долазило изъ главе побећи!... Я се препаднаемъ кадъ спазимъ да мой човекъ стане јоште изписивати на артию све те будалаштине: я самъ држала да ће насъ послати у луду кућу. Кадъ све испише онъ ій

іоштъ подели на кратке врстице накраю кои' приплете по єданъ поямъ съ онимъ риторичкимъ оковомъ, па онда то тако пусти у светъ. Зло ће бити!.. помислихъ я у себи!! Но изиђе са свимъ другоячіє. Людма се то врло допадне. Они су іошъ говорили да самъ сву ту будалаштину створила я; и да се у нъой огледамъ я као у најчистіємъ огледалу; па су іоштъ изъ нѣ изводили да самъ я, жива, моћна, окретна и прекрасна!.... Млого хвале! — но я є не примамъ. Ова своя суђеня они су татарски звали „критика“. Може бити да є то наша „критика“ но я татарски не знамъ. Знамъ само то, да онай, кои неразумє велику тайну препорађаня душа, о овакимъ стварма, неможе судити. Ахъ! кадъ бы они, кои пишу критике на стихове, имали сређу бити баръ калмуци!....

Доиста, овай ме є човекъ страшно мучіо; киніо ме, кидао; исцеђивао изъ мене сву чувствителность; пржіо ме є на ватри раздуваны страсти, па ме после купао у мастилу и све єднако є искао одъ мене новы мислій. Покадкадъ самъ му я и манула по нешто, но онъ є распиняо та моя заданућа своимъ челичнимъ стрелицама, по-

даткивао иј е своимъ другимъ мислима и додавао къ томе јоштъ по ияду празны речій; па тако рубећи иј тешући по свомъ кроју уништавао е све оно што е било мое и заменјивао га својомъ вештиномъ. А люди су све говорили, да се такво што до сада ни видило нје, и да я нјму казуемъ (диктирамъ) те удивљѣня достойне ствари! Па изиђи ты съ нјима на край!!.. Имена ми мога, ту нје било ни толико мое, колико е црно иза нокта.

Но видећи да се людма тако много допада та будалаштина, я постанемъ де блѣгъ образа и манѣ самъ слушала савестъ, па ти почнемъ окретати што яче могу рукуницу покварене умне машине мога Поете. Нѣни точкови — зуећи као чункови у ткалѣ — окретаху се свакиј на свою страну; па се почну закачати, кр'ати се и напуне сву шупљину исподъ темена своимъ комадима и одломцима. Я на то нисамъ пазила. Они су се ломили а я самъ окретала; окретала самъ све брже и брже докъ најпосле покваримъ сасвимъ нѣгову главу. Али зато, я самъ у мало времена, намлела неколико мерица врло забавны мислїй, — тако лепы, никадъ невиђены, оштры, рогаты, сакаты тако, да бы насъ великиј

Шекямуна одма отерао у пакао, кадъ бы ий само спазіо. На срећу онъ то неспази ерь ий люди разграбе заеданъ тренутакъ ока, изуче напаметь, па ий почну читати на светковинама и весельима и већъ нису имали речій да изкажу колико су одъ тога радостни. Тимъ ти се я уверимъ да люди найвише цене оне играчке, коє издаю звучне гласове. Една само стварь ту ми є была чудна: зашто они тешећи се и играюћи као дечица тимъ чегрталькама, коє имъ є овай човекъ градіо, хваляху овога до неба, називаху га геніємъ, а то є нешто мало манъ одъ Шекямуне, али му ни єданъ нехтедіяше пружити ни парченце леба, него яданъ скапаваше одъ глади? . . . Но башъ тада, кадъ самъ я размишлявала о людма, о сиротиньи и о чегрталькама, нешто пукне поредъ мене као годъ тресакъ, и моя глава прсне као лубеница кадъ є треснешъ о каменъ. Я се упрепаستمъ и изтрчимъ наполь, и текъ садъ видимъ да є мой Поета убіо себе у чело изъ некакве кратачке свирайке. Онъ падне на землю, а я окићена славомъ — као светлый метеоръ, по плавоћи полуноћногъ неба, — узлетимъ подъ облаке у венцу одъ светлы, негашльивы ждрака.

Овай путь некако се срећно измакнемъ те ме неувати бездушна блажена Манѹрша и я дођемъ на Елбурѹъ. Недалеко одъ Хормуздина судилишта сретнемъ се съ ёдномъ познатомъ душомъ, съ коіомъ самъ некада врло добро живела. Она поведе речъ самномъ монголски.

— Менду аморъ!

— Менду аморъ!

— Одкуда идешъ, сладка?

— Изъ Поете. А ты?

— Одъ Хормузде. Была самъ у мудрацу; молила се за у псето, а онъ ме посла у депутирца. Мене, — видишъ! — шилу у законодавца.... А шта се то у тебе тако лепо сян?

— Та!...ништа!... Слава.

— О, ала е то згодна стварь!...а одкудъ ти?...

— Дадоше ми люди уместо састрадања, кое е поети было нужднїе; види се да е она евтїнїя и готово ништа и невреди.

— При свемъ томъ ако е и евтїна, али е опетъ згодна стварь!...Где, како се сїя!...Поклоними е. Или да се променимо.

— А шта ти даешъ за ню?

— Дађу ти мой умъ: видишъ какавъ е лепъ, якъ, згоданъ и темелянъ! Я самъ —

знашъ! — была у особито великомъ мудрацу и тамо самъ стекла врло много ума за кои е онъ говорю да му е то нестварный капиталъ. А колико смо мы проѣуркали тога капитала по предговорима и по собама за дочекъ!... Узми га, сладка: онъ нѣ лепъ, али ће ти требати.

— Па требаће и теби, вишъ ты идешъ у законодавце?

— Кажу да ми ништа неће требати: тамо люди еданъ другоме противно мисле, а суде и пресуђую (зрнима) куглицама. Коцка решава, шта е паметно а шта лудо. Де да се променимо сестрице!

Я се замислимъ. Жао ми быяше дати мою сяйну славу за нѣнъ тамный, безъ сваке боє, летећи умъ; али кадъ се помисли, да ме блажена Манѣурша лако може познати по сяйности, па ће ме опетъ стрпати у какву покварену дебелу главу, а съ умомъ могла бы рећи да нисамъ одъ струке учены людѣй, я се склони на предлогъ мое познанице. Тако она узме поетску славу и оде да сачинява за люде законе, а я, съ умомъ подъ пазухомъ, изиђемъ предъ Хормузду.

Онъ тада ломляше главу едномъ врло заплетеномъ стварю: суђаше т. е. души

едне актерке, која е была одвећъ лепа ка-
 ѱинерка (кокетка), па никако немогаше да
 нађе у нѣномъ животу, где се свршуе ко-
 медія и одакле настаю нѣне собствене рад-
 нѣ. Душа доказиваше да е нѣно тело це-
 логъ овогъ века играло комедию, и да она
 ништа нѣ згрешила ерѣ комедія нѣ грехъ.
 Великій Хормузда имаѣаше волю да пока-
 же колико е паметанъ и како онъ зна све
 нѣне поступке, но одма запне па немога-
 ше ни маѣи далѣ: онъ призна да овака
 заплетена стваръ јошъ нѣ нѣму на расма-
 транѣ долазила, па незнајуѣи како ће е
 решити, најпосле реши: да се душа ко-
 мендијашнице пресели у Далай-Ламу! Умо-
 ренъ решаванѣмъ овогъ питања онъ баци
 судбеницу, па се ускрекне на престолу да
 се одмори. Садъ и мене спази.

— А зарѣ си ты овде?... Блажена Ман-
 цурша већъ те е едномъ пустила, а?..

— Естъ, великій Хормузда!

— Пакъ? рекне онъ смешеѣи се, ел' до-
 бро живети, у ученимъ главама?... а?..

Треба знати да е великій Хормузда
 великій непријатељ просвети и душа му е
 и срце у време одмора подсмевати се стру-
 ци ученой. Онъ има за тай рачунъ и свою
 пословицу, коју свагда повторава: „Како

ћете вы искоренити грехъ, кадъ се на земли свакій часъ издае по една нова книга?“.....

— Ахъ, отче мой! подвижнемъ я жадостнимъ гласомъ. Да ме Богъ саклони и сачува!... Никадъ довека я не бы желела у нѣи се повратити!

— Я ти то веруемъ одговори онъ. Я самъ у такве главе шилѣмъ душе само за казнь. У свему најсавршеніи Шекаямуна закланя просвету говореѣи, да грехъ бива са глупости. Кадъ бы то было тако требало бы се побринуту да се сманѣи мера глупости, коя в разливена по свой природи; но како ћете вы истребити грехъ, кадъ на земли свакій часъ излази по коя нова книга?... Колико ти в было суђено провести у животиняма?

— Четири стотине година вел. Хормузда.

— Па колико си была у нѣима?

— Само сто, нерачунаюѣи учену струку.

— А колико си была у ученой струци?

— Сто петдесеть година.

— То се двоструко рачуна, рекне онъ.

Я ћу ти те године са онима горе примити

подпуно у четири стотине. И тако ты си

провела сво време у животиняма, што ти

в одређено было?

— Самъ великій Хормузда!
 — Тимъ болъ. Више те небу пуштати у исторійске главе: ты си велика несташница. Но за споменъ онога, што си учинила кадъ си была батина на земљи, я ъу ти наћи едно згодно место, кое даємъ само онима, кое особито милуемъ. Владай се добро и поштено, не проводи несташлуке и обещеняклуке, не дрмай онако яко слабе людске мозгове, па ъешъ съ временомъ іошъ и цето быти.

Я се поклонимъ и жельно очекивахъ да онъ испуни свое обещанъ. Я самъ се надала богъ зна како сѣйной срећи и све самъ мислила: какво ли є то место, кое тако цени Хормузда, да га као особиту милость дає. Онъ одржи речъ и наскоро пошлъ ме — у Несрећногъ! Я се доста зачудимъ овомъ избору.

Узевши умъ подъ мишку, я се упутимъ несрећноме. Путемъ самъ размишлявала: истина мени судба спрема страовите муке и кушаня, но умъ ќе ми быти другъ, забава и утѣха. Я уѣмъ у детенце, кое є было у Хормуздиной кнѣиги записано подъ тимъ злослутнимъ именовъ. Текъ што се родіо, већъ є быо сирота. Нѣга избаде на улицу негледаюћи на ладно и зло вре-

ме; и да му ніе было суђено да буде несрећанъ, онъ бы іошъ ту зацело скапао одъ зиме; но састрадавъ, съ нѣжнимъ сузама у очима, поита прислонити га уза свое топле груди да га, яднице, сачува за даля и већа мученя. Детинство му прође у сиротињи и у понижености. У старімъ годинама онъ већъ покаже красну наравъ и одличне способности: сви су га хвалили, сви су прорицали да ће бити срећанъ, да ће у свему напредовати, да ће се обогатити, но нико се немицаше съ места, да му помогне да онъ може како тако на земљи живети. Онъ се боріо съ глађу и голотиньомъ а ватреномъ страшћу тежіо є да се просвети свимъ онимъ, што су текъ люди у нѣгово време могли знати. Морао є сиромасвакій часъ пружати людма руку просећи или парче леба или по неколико знаня, коя су му они бадали съ великодушнимъ презираньмъ а коя є онъ гутао съ горкимъ сузама. Текъ што онъ приспе у доба зрелогъ човека, неки одъ нѣговы саграђана спаже у нѣму одличанъ умъ, обогаћенъ наукомъ, па му га почну грабити онако лукаво као прави Єретици Турци и Киргизи и безобразно издавати га као свой, а нѣга самога сакрію иза високогъ зида

своє гордостѣ и свога незнаня. Онъ є осе-
 ѣао у себи скупощь даръ, кои самъ му
 я съ неба донела и нїе могао дуго трпети
 ово угнѣтаванѣ: и ако є быо скроманъ
 опетъ зато, подстакнуть чувствомъ свога
 достоинства, и снажанъ по чистоти свой на-
 мера, хтеде онъ употребити свой умъ подъ
 своимъ именемъ и явно га обратити на
 користь свога рода. Онъ изиђе на полъ и
 почне умомъ радити: сада текъ дознамъ я
 подпуно, како ме є бездушно преварила
 она моя прїятельница и какавъ самъ она-
 санъ даръ донела я овоме сиромашу, по-
 штеномъ и добромъ човеку!... Незнанѣ и
 пороци препадну се одъ нѣговогъ поява, и
 ѣипе противъ нѣга съ неизброєнимъ ятомъ
 гадны и одвратны предразсуда. Зависть и
 сплетке, по нѣиовой, (т. є. незнаня и по-
 рока'), заповести за тренутакъ ока обмотаю
 га дугачкомъ своимъ мрежомъ. Опаданѣ,
 кое увекъ седи на нѣиномъ рамену као
 наученъ соко, на првый мигъ нѣовъ, на-
 падне на нѣга као бесно, упиє се у нѣга
 своимъ канцама, и поганимъ своимъ клю-
 номъ почне крзати нѣгово срце, кидати ма-
 ло помало одъ нѣговы надежда, узнемири-
 вати нѣгову савѣсть и кидати на комадиѣ
 нѣгова мнѣнїя. Они, кои су га гонили бриж-

льиво покупе те комадиће па одъ нѣи
 начине нагрдно окривлѣнѣ. Сви нѣгови сми-
 шляи, напрезаня и дела, буду скинути съ
 оне висине, на кою ѣ въ попео нѣговъ умъ,
 буду погублѣни и изврнути наопако, и сва-
 ко одъ нѣи падне управо на нѣгову главу
 са грдномъ и теретномъ силомъ несреће.
 Бадава су се трудили честите душе, да за-
 клоне нѣгову невиность, да подигну цену
 нѣговимъ даровима, да га утеше у жало-
 сти: незнанѣ и пороци одъ нѣины поштены
 брига начине му нове несреће. По другѣй
 путь пуштено изъ нѣины руку опаданѣ на-
 лети на нѣга съ удвострученомъ жести-
 номъ и онъ буде извиканъ за човека опа-
 сногъ. Смрадна подземность быяше едино
 место на земљи, где су му люди допусти-
 ли живети. И кадъ га выша мудрость из-
 бави одатле, и кадъ, уверивши се о нѣгову
 поштению и честитости науми принудити
 незнанѣ и пороке да га почитую, незнанѣ
 и пороци полете обои скупа любити га одъ
 свега срца, молити за опроштай, клети се
 да су му прѣятельи, грлѣити га съ умилѣ-
 нѣмъ, и — удаве га у своимъ наручѣяма.
 То ѣ была едина срећа, кою ѣ онъ претр-
 пео на свету, и я сама одавна самъ му

желела смрти, само да прекратимъ и мое
муке и нѣгове.)

Я сама у нѣму претрпела нечувене
яде: збогъ опаданя онъ е быо несрећанъ
у свачему, — у своимъ предузећима, чув-
ствованьима надеждама, пріятельству, лю-
бави, браку па и у самой деци своіой. Не-
знанъ и пороци удавивши га пођу јоште
за нѣговимъ теломъ на гроблѣ, да отров-
нимъ своимъ сузама оросе, замрче и спа-
ле чистъ нѣговъ споменъ, да се подмену
пакленимъ своимъ састраданьмъ надъ бед-
нимъ гробомъ нѣговимъ. Они су — стоећи
надъ нѣговомъ ракомъ — имали толико
продрзливости да су рекли: Доиста, онъ
е быо добаръ и поштенъ човекъ, али умъ
нѣговъ быо е будаластъ. Кадъ бы му умъ
быо паметанъ, седео бы мирно и небы се
ни ушто мешао; не бы се ни живъ пока-
зивао; него бы на свашто одговарао: „То
се мене нетиче!“

Охъ, рѣе проклетѣ!...

Я сама тако была озлоећена споме-
нима о страшнимъ и непрекиднимъ мукама,
које сама на правди бога навукла на нѣга
моимъ даромъ, да сама одма по нѣговой
смрти огребла изъ нѣгове ладне главе савъ
умъ до найманъ мрвице и однела га са

собою на Елбурцъ. Я сама была наумна наћи мою пакостну пріятельицу и бацити іой га у очи съ врехомъ најжешћи монголки грдній. Хормузда ме прими врло лепо. Онъ ме явно похвали за мое владаніе, за мою трпљивость, скромность преданость воли судьбине и за іошъ много други доброта. Онъ іошъ и то рекне, да ће ме сада зацело послати у псето, — створеніе најблагородніе на свету, после Далай-Ламе и три велика Хутухта, — створеніе, достойно са свои високи качества оногъ уважаваня, кое му одаю сви просвећени скитачки народи (номади). Я сама была ванъ себе одъ радости и свечанимъ изгледомъ примала сама честитаня одъ други душа, кое су пресуду очекивале, и кое су, тайно завидећи моіой срећи, поздравляле ме речма: Омъ-ма-ни-бадь-ме-хумъ! — Да моя срећа подпуна буде требало є іошъ само то, да ми и она моя пріятельица дође на честито, па да є я, примаюћи нѣно честитаніе — као неотице треснемъ по глави моимъ умомъ рекавши іой: — Етси хени маха иде! „Єди тело свога оца обешиницо“!... Али дознамъ да нѣ нема на Елбурцу: Избранный законодаваць, у кога тело она є послана, умрѣо є на пречаць преєвши се на ручку

кодъ министра, а ню Хормузда пошлѣ у врану. Познато е да вране живе десетъ пута више него избрани законодавци, по триста и по четири стотине година: те тако небыяше никакве надежде да ѣу се скоро съ ньоме на Елбурцу видети. Я самъ узданула кадъ самъ помислила да моя сѣйна поетска слава седи садъ гдегодъ на мртвомъ магарцу и ключа смрдеѣу стрвину! . . . .

Мени е было обеѣано место у псету; но я нисамъ спазила, да е Хормузда изричуѣи то благонаклоно ршенѣ, додао обичанѣ свой изразъ: „ако nebude никаквы закониты препрека“. У првый ма овай изразъ чини се уместанѣ, но у самой ствари онѣ е кривѣ веѣини недостатка, кои се у свету догаѣаю. После неколико неделя я подсетимъ Хормузду на оно, што ми е обеѣао.

— Почекай! . . . одговори онѣ преко сутра. Има закониты препрека. Садъ е есень, а кучке се чакъ у пролеѣе коте. Я немогу нарушити законѣ природе за любавъ твою.

Противъ тога нема се шта реѣи, препрека е у тай ма была сасвимъ законита! . . . Склонимъ се да чекамъ и пролеѣе.

Я самъ тражила забаве у сметњи по волшебнимъ шумицама Елбурца, увекъ окићеногъ раскошнимъ покриваломъ мирисногъ и невенућегъ цвећа, и по двапутъ у месецъ дана являла самъ се Хормузди да ме незаборави. Дотежа ми вући свуда са собомъ свой умъ, па зато самъ га желела ма како изћушкати изъ шака но нико га нехтедіяше узети. Шетаюћи се едномъ наћемъ се съ едномъ пріятелицомъ, која се почне праштати са мнома, нбой быяше заповећено да иде у слона.

— Съ богомъ друго! рекне она тужно. Нећемо се скоро видети. Ахъ! ал' ми е тешко!.... Ти слонови живе тако дуго, тако дуго!... као богате тетке!...

— Али су баръ благородне животинъ, рекнемъ я.

— Шта е вайде проседети триста година у благородномъ браву! одговори она. А међутимъ нема никакве надежде на ванцаментъ.

— Но, кажу, да е душама врло лепо живети у слоновима, рекнемъ я: — они су врло паметни, темельни и яки .... А гле, оћешъ да ти дамъ едну врло згодну стваръ! Баръ ћешъ имати съ кимъ заба-

вляти се крозъ то време. Ево на! узми ово!...

— Шта е то?... Умъ! повиче она и удари у кикоть смеяти се. Ха, ха, ха, ха!... Ко ти га даде богати?

— Една моя пріятельица.

— Ала те е люто преварила!!... а знашь ли ты шта е то? То е.... то е най-опасниѣ умъ што га има у теченію у живой природи! Све душе беже одъ нѣга као одъ ѣавола. Ако онъ каквой падне у део, она се стара часъ пре подметути га другоѣ души особито невештой, коя е скоро изъ амбара извађена, текъ само да га се отресе. Умова има у теченію (циркулаціи) врло много али су сви ма съ чимъ помешани; а ово е умъ чистый безъ сваке смеси. Ты Богъ зна ниси знала да е чистый, правый умъ, најячій отровъ у природи.

— Додуше то нисамъ знала.

Зато си се ты и преварила!...

— Умъ никадъ нетреба употреблявати чисто, но увекъ мешовито — умикстури. У нѣга треба помешати на пола или баръ третину глупости или ширетлука а најболѣ саможивости — егоизма; — или га разлити съ мало подлости, ако ли тога нема, растворити га са шальивошћу, па ће онъ он-

да быти пріятанъ, міо, и велика му є про-
дня. Али умъ чистый, умъ правый, умъ
№ 1. безъ квасца, безъ зачина, о, нека
те сачува у свему найсавршеніи одъ тога
отрова. Одъ часа хешъ отровати и себе
и онога, у кога одешъ. Ніе то, сладка,
даръ већъ несрећа!...

— Па шта ћу я чинити съ нѣимъ?
Да га бацимъ кудгодъ у трѣвъ? То є най-
строжіе забранѣно. У псето се съ нѣимъ
неможе ићи, ерѣ бы и оно побеснило одъ
тако якога ума.... Узми га ты сестро!

— Да л' ты то озбилѣ говоришь?

— Узми га, голубице моя, ты си па-
метнія и вештія, ты се умешъ довити на
свако ѣаволство....

— То є истина!... я самъ живела
у парничарима, у онима што примаю ми-
то, у лисицама и у Грцима. Па іошъ самъ
была у куварицама, а после и у єдномъ
магарцу, кои є за тимъ постао знатанъ
човекъ....

— Ето видишь!... Па іошъ ты садъ
идешъ у слона. У слона є глава врло ве-
лика, па га можешъ гдигодъ тамо стр-
пати....

— Истина у слону има места доволь-
но, рекне она замисливши се; — али

опетъ... Мань да га човекъ помеша са зоологіомъ те да га тако затупи и учини безопаснимъ?..... Е, тако и нека буде! Пріятелици нетреба нажао учинити. Дай ми га!... Може бити, да ћу га какогодъ уплести у слонову нюшку. Па ако ми то изиђе за рукомъ, онда ћемо ићи у Европу да представљамо изучену животињу те тако ћемо се прочути у свету. Съ богомъ сладка друго, немой ме заборавити. Я самъ само теби за любовъ ову напасть скинула теби съ врата па натоварила себи.....

Опростивши се ума я самъ была тако радостна као да самъ постала Тегри. Весело лепршкаюћи се съ цвета на цветъ пођемъ садъ у судилиште, где већ одавно нисамъ была. У суду быяше врло мало душа'; Тегри окренувши леђа сабору играху подъ еднимъ дрветомъ Шаха; Хормузда читаше Судбеницу ни съ кимъ неговорећи. Ту нађемъ неколико познати душа' које су као и я чекале докъ се почну кучке котити па да у кучиће иду: оне се љаху на символичкой смокви, која се беше разгранала као огледало предъ престоломъ страшнога судіе, па и я седнемъ кодъ њи на едну гранчицу. Отвори се новъ разговоръ. Я имъ станемъ причати шта самъ

претрпела съ моимъ умомъ. Како ми га е лукаво предала една душа, како самъ одъ нѣга много јада претрпела, како га е одъ мене узела една обещеница, душа, да нѣме показуе животинѣне вештине и знања предъ просвећенимъ людма. Моє слушачице ѣадіяху помрети одъ смея моіой причи, кою самъ я нарочито старала се улепшати различнимъ смешнимъ додатцима. Наѣданъ путь Хормузда се накашлѣ и страовито рекне :

— Садъ се мора родити на земљи ѣданъ паметанъ човекъ!

Я нисамъ дочула была шта онъ рече па зато се обрнемъ къ нѣму. Кадъ се опеть окренемъ моимъ другарицама, нѣни едне веѣъ на дрвету небыяше: оне измакоше као муня, и я спазимъ да и друге душе што быяху на суду беже и крїю се кое куда. Я се зачудимъ, незнаюѣи шта то значи, и изъ радозналости прнемъ на самый врѣ дрвета да болѣ видимъ шта ѣе быти. Хормузда подигне главу, прегледа сурово сву судницу и страовито се продере на Тегре.

— А што вы седите митологїйске скотине? . . . Печуете л' што вамъ се ка-

же, да ће се садъ родити на свету паметанъ човекъ!

Тегри се дигну съ места. Они немарливо погледе око себе, и еданъ одъ нѣи приђе престолу судиномъ и рекне: —

— Великій Хормузда, — нека се умложи редъ у свету одъ твоє мудрости! —

— почитуємо за дужность явити ради користи ваше службе, да за паметногъ човека нема ни едне душе на небу. Допустите явити зато найячемъ између снажны и замолити га, да одложи появъ паметнога човека на свету до згоднѣ прилике?

— Та, кукавице! повиче онъ тако да се по свомъ Елбурцу чуло, а заръ невидите колико е душа и како беже? Ватайте ий! . . . .

Тегри полете за онима што су побегле. Дуго су трчали за душама по зраку али неувате ни едну. Пређашній ораторъ изиђе опетъ съ известіемъ:

— Великій Хормузда! усуђуємо се явити ради ползе ваше службе, да се душе никако недаду уватити. Оне се крию за плаветно, за горко море, за магле за облаке где ий нико неможе наћи. Вы нисте добро учинили, што сте явили ко ће се родити. Оне се страшно бое ићи у па-

метне люде и да имаю посла са умоу човечимъ.

— Не мудруй паньино! повиче Хормузда. Колико ти е пута казано, да е ради реда у свету найстрожје забранѣна у нашої митологїи мислити и мудровати. Ма где да ми наѣте душа, или ѣу васъ леньштине!... Ено едне!... ено, ено на дрвету!... брзо дода онъ показуюћи прстомъ на мене. Држете е!... Држете!... ватайте!... Побеѣиће!

Текъ што е онъ прву речъ изустїо я загребемъ съ дрвета на коме самъ држала да самъ изванъ опасности, будаласто веруюћи да е нѣгово обеѣанъ свето. Но и Тегри ме у то исто време заокупе у читавомъ яту, обколу ме са сви страна, почну ме плашити рукавима и скутима одъ альина, ватати, терати и гонити. Я убрзимъ мой летъ. И да бы нѣи помела почнемъ веругати да заметемъ трагъ. Понесреѣи догоди се, да онай истый леньїй Тегри съ четири дуга бледа лица, двема ногама и едномъ рукомъ, кои ме е некадъ стрпао у жиръ и баціо на землю, — промрдавши мало по воздуху са осталима, примѣти да е тай ловъ душа одвеѣъ теретанъ за нѣгову леньность, па се заустави у средъ поля

наше борбе. Кадъ му се досади гледати, како се другови нѣгови узалудъ труде уватити ме, онъ почне зевати на сва уста и отвори ѿ широко на четири ветра. Веругаюћи предъ своимъ гонительима кои су ми са своју страна пружали неброено руку и прстова — я самъ јошъ летела но готово већъ нисамъ видеда куда летимъ. Да бы имъ се измакла морадо шмугнути наниже те тако изиђемъ на чисто полъ, али правце паднемъ у една уста оногъ четвртастогъ зевала. Онъ одма стегне зубе, па неговорећи ништа својой дружини, коя се нѣ никако могла досетити кудъ самъ се я дела, — пође на одной ноzi къ Хормузди. Кадъ дође предъ нѣга извади ме између два прста изъ предњи уста, па ме пружи да ме и онъ види и проговори противуположенимъ устима, — остала двоя уста и лева, быяху тада пуна небесны ораха — :

— Ево е!.... Нико е нѣ могао уватити, а я самъ е уватио! Надамъ се лепомъ подарку за райскій кумисъ *) кадъ самъ тако вреданъ.

— А, ты валяна шальвивчино!... повиче Хормузда смешећи се нѣговомъ нагрдномъ.

*) Напитакъ кои се гради одъ кобилъгъ млека.

лику — а я самъ се вртила и пиштала у нѣговимъ прстима.

— Носи 6 брже на землю!...

— Великій Хормузда! повичемъ я: Я нећу у паметногъ човека!... Поштедите ме!... Вы сте обећали послати ме у псето.

— Обећао самъ, драга! спокойно одговори онъ. Обећао самъ, али: „ако nebude никаквы закониты препрека.“

— Па каква 6 то законита препрека?... рекнемъ я крозъ плачъ. За Бога великій Хормузда! Зашто ми чините тако велику неправду? Я невалямъ за паметногъ човека!

— Како то? Запита судія.

— Ето како! одговоримъ му я; предногъ сата — више нема — я самъ и самъ мой умъ дала слону — неподвижаюћи свое горко определѣнѣ.

— И безъ нѣга се може! повиче онъ. Одлази у паметнога човека.

— Па шта ћу я у нѣму радити безъ ума? додамъ я: Великій Хормузда!... Ты, кой управляшъ великомъ тайномъ Орчиданъ и Хубилханъ!...

— Ђути! продере се онъ: — и чини оно, што ти се заповеда!... Яши драгій на дугу побрже и носи ту плачљивицу на

землю па съ ньомъ поступи по надлежности. Незаборава притврдити іой, да нѣтъ човекъ на свакій начинъ буде паметанъ; ерь упротивномъ случаю онаѣе запамтити!...

— Да є баръ мой умъ кодъ мене быо! проговоримъ я жалостнимъ гласомъ.

— Одлази!... Може човекъ бити паметанъ и безъ ума! рекне онъ страовитимъ гласомъ.

Садъ ме Тегри затвори у свою бурмутицу па є мете подъ пазуху: я немогахъ више ни речице за мою заштиту казати. Паметный човекъ имао се по кнѣзизи Хормуздиной родити тога истога дана: мати нѣгова была є удовица и утай данъ было є равно седамъ месецій одкако іой є мужъ умрѣо. Али мой ладолежъ, Тегри, бавеѣи се по свомъ обичаю кодъ свакога дрвета да бере небесне орає и одмараюѣи се на свакомъ облаку по неколико неделя, проведе пуны седамнаестъ месецій у путу те тако доѣе самномъ у удовичину куѣу равно после две године одкако іой є мужъ умрѣо. И текъ сада она се сирота разреши одъ бремена и роди паметнога човека. Сва варошь избечи очи одъ чуда: люди почну говорити о томъ као о случаю необычномъ и шта више млоги почну

викати противу саблазне и противъ тога што се квари поштенѣ. Ето шта значи неразумевати велике тайне Орчиланъ и Хубилханъ! Кадъ бы сви люди были Калмуци, они се томе небы нимало чудили него бы само о свакомъ таквомъ случаю са смернимъ срцемъ рекли: — Омъ-ма-ни-бадъ-ме-хумъ! Више што и нема се казати.

Ево ме опеть у людской глави, и опеть у борби съ човечимъ мозгомъ и свръ свега морамъ — безъ ума — веругати тако вешто и домишляти се, да свакъ рекне, да є то паметна глава. Задатакъ є быю преко мере тежакъ но я самъ га врло срећно решила. Кадъ мой чозекъ прирасте я почнемъ играти по нѣговимъ мозганимъ органима, а онъ стане лагати, ласкати, пузити; я самъ играла далѣ, онъ є пузио подличію, испуштао високе изразе, и обавіаю се у непробойну тайнофу; я самъ играла іошъ више, онъ се іошъ више завіаю, називаю све будалама, и доказиваю є, зачудо безобразно, да онъ има сіясетъ ума, да незна шта ће да ради съ нѣнимъ, да ће пући одъ нѣга ако га съ кимъ не подела. Я самъ све єднако играла а онъ є утврђиваю то исто. Тако ти я начинимъ

страшнога шарлатана: люди повичу: о, ала е то паметанъ човекъ!

Добивши овимъ вештимъ предометанѣмъ име паметна човека, и доводеѣи сва-кѣй данъ люде у чудо, я самъ сама у себи мислила о Хормузди и нѣговой кнѣзи: — Што се онъ мучи? — говорахъ я: — Па овакимъ начином сви люди, кои су у нѣга као будале записани, сутра ако само оѣе, могу бити паметни у пркосъ нѣговой судбеници! — Али я јошъ нисамъ знала терете свога заната. Мы уверимо Китай, — знамъ то е было у Китаю, — да знамъ све ѣзике, коѣ нико незна, да разумемо све занате и вештине и да владамо великомъ „тайномъ“, коіомъ се китайци, безъ новаца, могу усреѣити. У осталомъ у насъ е све было тайна: мы смо начинили за насъ толико тайна', колико има на свету ѣзика', заната наука и вештина, (т. е. за насъ е све было тайна.) — Люди су се свакояко упинjali продрети у скровиште наши' необичны знаня, па и неколико пута као неотице упадали су у нѣга; али смо мы увекъ среѣно шеврдали съ руковеѣу наши тайна, кою смо звали умомъ. Ово занимањъ было е врло весело али и одвеѣъ теретно. Мы смо морали об-

колети се особито великомъ смотреношћу, морали смо, седети на смотрености и спава-ти на бодљикавой постелѣ одъ смотрено-сти. Насъ већъ заболу кукови. Неприят-ность нашегъ положеня пређе чакъ и у опасность кадъ мы шарлатанство на-ше дигнемо до тога, да обећамо люде безъ новаца усрећити. Люди навале на насъ са своју страна са свомъ тежиномъ людски мечтаня о срећи, и са свомъ жеђу голо-тинѣ, коя се облизуе предъ надеждомъ. Морали смо испунити обећанѣ хтели не хтели. Мы свечано приступимо къ послу, ал' найпре узмемо одъ нѣи заклетву, да ће све радити што имъ кажемо да раде. Но шта ћемо садъ?... Да бы спасли сла-ву небеше другогъ средства до прибећи хитрости. Мы смислимо хитрость дотле не-виђену. Китайци су онда носили широке црвене шалваре. Мой човекъ врло озбиль-но каже имъ, да су они само зато несре-ћни што су имъ шалваре црвене. Они се убезекну, но помисливши мало, повичу : — Тако е!... Онъ има право!... Ми смо тражили срећу свуда у свима околностима и условіама живота, а шалваре намъ ни-су ни на умъ падале. Ето мы смо прети-ришили (т. е. претресли) сва угланца на-

шегъ живота: Є л'?... Тако є! Тамо нема среће? Нема!... Дакле ако среће има на свету, она нигде на другомъ месту ніе него у шалварама, гди є мы нисмо тражили. Ето шта значи умъ!... Живео паметанъ човекъ!... Ура! паметанъ човекъ!!..... Десетъ иляда година паметноме човеку!!..

Првѣй радъ комедіе прође неможе боль быти: мы смо славили, и, међутимъ смо смишляли планъ другогъ и трећегъ. — Па шта заповедашъ да чинимо? повичу Китайци моме човеку. Кадъ смо мы несрећни съ тога, што су намъ шалваре црвене, мы ћемо ій пребоити да буду зелене или плаве, па да будемо срећни.

— Нека васъ сачува одъ тога, духъ великога Кун-дзе!*) рекне мой човекъ. Вы неразумете стварь. Напротивъ, сва човечія срећа састои се у црвеной бои: безъ нѣ нема среће на свету. Безъ црвены шалвара вы неможете быти срећни; а што сте садъ несрећни то є зато, што су вамъ шалваре црвене.

— Па како то? запитаю они. Мы то неразумемо.

— А!... то башъ и єсте тайна, повиче мой човекъ. Али ћу вамъ є я протумачи-

*) Конфуція.

ти. Слушайте само добро. Среќа се састои у црвеной бои. Но вы немате свое собствене црвене бое, већъ е добыате изъ Аве. Треба знати, — ово што љу садъ казати было е све досадъ тайна, кою самъ самъ я еданъ съ великомъ мукомъ докучио и знамъ е, — треба знати да е овой бои да то да, кадъ се преноси у другу землю, она сву среќу изъ те землѣ превуче у Аву. Ето, зашто е Ава тако среќна, и зашто се вы у несреќи злопатите. Разуметели сада?...

— Разумемо! повичу они. Али како видимо мы љемо довека бити несреќни.

— Доиста! одговори онъ. Вама е суђено да будете несреќни и — кадъ не бы у мене было ума вы бы довека несреќни остали. Но я самъ нашао томе лека. Сва тайна ваше среќе састои се у томе, да се нађе овде црвена боя, те да се недоноси изъ Аве. Онда бы сва ваша среќа коя сада иде тамо, остала у Китаю, и вы бы были тако среќни, као што е негда Кун-дза быо среќанъ кадъ е докучио Тунъ, или законъ ума. Али вы никадъ ту бою нећете наћи, и ако е одавно знате. Безъ мене не можете ништа учинити, еръ неразумете тайну занату. Ево е! видите ли ова зрна? ... Ово е црвена боя, природна китайска,

кою самъ я пронашао са великимъ трудомъ и особитомъ вештиномъ у самой нашей земли. Кадъ се све шалваре у поднебесномъ царству обоє овомъ боіомъ, онда ѣте вы подпуно быти среѣни и за ту среѣу мени ѣте благодарити.

— Па дай намъ та зрнца! повичу радостни Китайци. Мы ѣмо одма пребоити нѣма све наше шалваре.

— Чекайте! одговори мой човекъ. У свему треба поступати смишлѣно и паметно. Учините найпре пробу на неколико шалвара — ево вамъ три оке овы зрна! — па после две године доѣте да ми кажете шта е и како е. Видиѣте, да ѣте се за тренутакъ ока осетити среѣни.

Они радостно приме одъ нѣга бою и оду боити нѣме своє шалваре. Мы смо, курталисавши се нѣине жеѣи за среѣномъ, и докъ нѣе изишао рокъ проби, были предметъ обожаваня свію несреѣны. Али две године пролазе брзо, и по изтеченю рока, насъ су нове бриге очекивале. За времена спремаюѣи се за тай случай, мы измолимо у Коморе Церемонія' нуждне намъ заповести и съ нѣима юначки изиѣемо на среду. Китайци нагрну къ нама неизброєнимъ гомилама и почну у очаяню викати, да

боя ни зашто неваля; да су они нъоме обоили две иляде шалвара, носили іѣ две године па нимало нису постали срећни; шта више, да су постали несрећни, еръ боя у овы шалвара излази загасита и пепелява па китайкинѣ іѣ неволе у овимъ гаднимъ шалварама.

— Я самъ по напредъ знао, мирно одговори мой човекъ: и казаѣу вамъ одъ кудъ то долази. Ако боя излази пепелява узрокъ є томе име нѣно. Вы ню зовете ченъ-ченъ, ел' истина?... То є име врло загасито, нїє црвено, а треба да знате да на свету све одъ имена зависи. Та иста боя быѣе млого лепша, отворенія и светлія и чиниѣе подпуну вашу среѣу, кадъ я пронаѣемъ, одкуда є то нѣно садашнѣ име, и измислимъ за ню друго лепше и приличнїє. За тай посао треба ми три године времена. Докле я то учинимъ, — ево вамъ указа одъ Коморе Церемонія! — сви безъ изузеѣа у свомъ поднебесномъ царству, морате вы, безъ снебываня и устезаня, скинути са себе то опасно одело, кое прождире вашу среѣу и иѣни три године безъ шалвара.

Китайци се упрепасте, али ударивши трипутъ челомъ о землю предъ указомъ

скину шалваре. Цео Китай — као небро-
 єно стадо маймуна — быо є позорѣ преко
 мере смешно, но мы се томе и не осме-
 немо: мы смо свеєднако чували важанѣ
 изгледѣ, писали дугачке расправе о име-
 ну бое, и доказивали цифрама да ће ки-
 тайци овимѣ путемѣ зацело доћи до сре-
 ће. Кадѣ смо већѣ доста обешеняклука,
 превара и опаданя учинили, кадѣ смо мло-
 гима дали назебѣ, а млоге упропастили,
 кадѣ смо прикупили себи све, што є за
 прикуплянѣ згодно было, мы напречацѣ
 свршимо нашѣ путь по земљи, а цео Ки-
 тай се іошѣ све єднако шеташе безѣ шал-
 вара.

Мой човекѣ буде саранѣнѣ съ вели-
 кимѣ одликованѣмѣ. Слова говорена надѣ
 нѣговимѣ гробомѣ дизаху у звезде нѣговѣ
 необичанѣ умѣ и високе даре, али сени-
 ко незаплака надѣ ракомѣ тако
 паметнога човека.

— Є л' већѣ єданѣ путь доста твои не-
 валялства? повиче Хормузда кадѣ ме види
 на Елбурцу.

— Великій Хормузда! рекнемѣ я тако
 слободно и безобразно, као што є мой чо-
 векѣ за єдно самномѣ безобразно уверавао
 свакога на земљи да є паметанѣ: Великій

Хормузда, я самъ извршила вашу поруку, и сачувала вамъ образъ међу людма. Вы ми нисте дали ума, а послали сте ме у човека, кои е морао, по вашој књизи, бити паметанъ, па и опетъ я самъ учинила све што самъ могла, само да люди не рекну, да судбеница великога Хормузде лаже као календаръ. Безъ ума изиграти паметнога човека неможе се лепше него што самъ я то учинила. Я се надамъ да ћете вы умети оценити и наградити мое труде.

— Да!... Наградићу я тебе! У змию се вуци!... Које видео, да вы оне јдне Кинтайце, које најсавршеніи Шекиямуна особито пази и које назива своимъ овновима, преварите да три године иду безъ шалвара надаюћи се срећи!...

— Великій Хормузда, вы сте обећали...

— У змию обешеницо!... Вуци се брже одавде! Носите е у змию, коя ће се прекосутра родити у великомъ блату подъ № 178779998519766321.

Све мое заслуге, све мое надежде одоше безъ трага! Изъ човека паметногъ безъ памети, прећемъ у змию, па изъ освете почнемъ немилице пецати све оне, коима самъ мало пре ласкала и варала ій. Я постаемъ страшило у целомъ риту: сви-

нѣ, краве, люди незнаѣаху кудѣ да се де-
ваю одѣ опасне змиѣ, коя нѣе никоме пра-
нитала, коя ѣ ради забаве обдаривала
смрѣу путнике, и налазила особито за-
довольство помешати мало отрова у нѣину
крвь, да имѣ да выше вкуса за земаль-
еко быѣе. Ёдномѣ сложе се све околне
свинѣ да ме увате и поеду, но я вешто
шмугнемѣ измеѣу нѣины ногу и утечемѣ у
друго блато, где такоѣе распростремѣ стра-
и ужасѣ како се явимѣ.

Близу овога блата живео ѣ ёданѣ
скровитѣ човекѣ, кога су сви жители
тогѣ предела, врло почитовали. Онѣ имѣ
ѣ све ёднако говоріо о будинимѣ претва-
ранѣима, о преселяваню душа, о добро-
чинству, и о презираню земальски блага.
Премда самѣ врло желела уѣсти га, инакѣ
се преластимѣ скровитимѣ и побожнимѣ
нѣговимѣ изгледомѣ, тако, да почнемѣ до-
лазити у нѣгову пештеру, да се изѣ ёд-
ногѣ угланца пуногѣ ѣубрета могу насла-
ѣивати гледеѣи нѣгове добродетелѣи. Онѣ
се о змиама изражавао врло рѣаво,
и сравнѣивао ѣ сѣ нѣима грехѣ, зла-
то, жене и млоге друге одвеѣѣ гад-
не ствари. Я не само нисамѣ се лю-
тила на нѣга за те поруге, — толико

ме є обаяо своимъ изгледомъ, — него самъ му іоште моимъ пиштанѣмъ давала заправо. Тако се и мени самой огади зміно званіє. Смирений мужъ често говораше своимъ слушаоцима, да є и самъ некадъ быо страханъ и гаданъ грешникъ, али познавши сву гнусность греха и сво ништавило овога света покаю се и окрепуо се небу. Распалѣна сладкимъ нѣговимъ красноречіємъ я се закунемъ да ѣу оставити веселый занать уєдати люде, и зажелимъ постати, као и онъ, — обраѣна змія.

Зміє, као што ты то веѣ знашъ изъ Ханѣура имаю чуданъ даръ провидльивости: зато се и држе за наймудрія створеня у природи, премда у нѣи нема више ума него у твоіой глави мудрый Лама Мехедетай-Корчинъ-Ухелючки! Помоѣу овога свойства я лако спазимъ како душа смиреногъ пустиньика, докъ онъ ватрено людма говораше о нѣинимъ душама и высокимъ каквоѣама, нѣовы душа, држеѣи предметъ тай за одвеѣ сувопаранъ, обично излази у шетню, и завлачи се у туѣ цепове или се подвлачи подъ шарене, танане мараме нѣговы слушачица да се поигра на нѣинимъ пребелимъ грудма и да

ій гиличне подъ пазуху. Я наумимъ да съ
нбоме изиграмъ єдну шалу. Єдномъ, кадъ
онъ дође у найвећу ватру говорећи о сво-
ме предмету, нѣгова душа изиђе изъ нѣга
и оде одъ куће, моя змія развали уста да
сву поучну беседу добро саслуша а я упо-
требимъ ту прилику, изкочимъ изъ зміе и
за тренутакъ улетимъ у нѣгову главу. Онъ
сиромма незнаюћи ништа о томе продужа-
ваше учити грешне и предлагати имъ ду-
шу, коя є у нѣму, као примеръ свега до-
брогъ и лепогъ. Я самъ хтела пући одъ
смея. Никада іоште ніє зміина душа была
людма тако похвалѣна и препоручена као
што онъ мене препоручи.

Мсѣутимъ врати се и нѣгова права
душа. Недостойна! Оставивши овако свето
тело она се скитала коє куда по савести-
ма слушаоца па накупила мложину са-
блазльивы тайна'. Я ти непустимъ ту до-
маћицу у кућу, кою є она саму остави-
ла. Она хтеде да улети силомъ на уста,
носъ, уши али іой я свуда станемъ на
путь, и кажемъ іой ако има волю нека
иде у змію, кою самъ я мртву тамо у углу
оставила. Шта да ради, другче ніє; она уђе
у змію, и одъ тогъ доба я є више нисамъ
ни видела.

Завладавши теломъ светинѣ, я самъ была врло задовольна моимъ лукавствомъ. Я самъ утврдо држала да ѣу се помоћу овогъ човека додворити неумольноме суди, да ме већъ єдномъ пошлѣ у псето. А јао! како самъ се люто преварила у рачуну!! То є быо ширеть, коме треба тражити другара. Не само люде већъ чакъ мене — змию — найпровидльивіє створенѣ на свету преварио є онъ! Ето веруй садъ скромной спольности!.. Я застанемъ у нѣму тако млого злы невалялы страстїй, да нисамъ имала одъ нѣи мира ни даню ни ноћу. Я се нисамъ могла окренути у глави а да се сва неизгаравимъ чаѣю одъ ширетлука, грамженя и зависти, коя є была прїонула за нѣгово теме. Онъ ме є употреблявао на найниже поруке, нагонїо ме є да пузимъ да прислушкуемъ, да аремъ туђе савести, да сабляжнюемъ прекрасне женске душице и да сатиремъ онаданѣмъ оне душе, кое нису веровале да є онъ светаць. Занеста бы ми болѣ было да самъ у змиї остала. Моя предходница, кою самъ на правди осуђивала, зацело се морала радовати што є самномъ променила место: єръ она є по нѣговой заповести ишла у шетню!... Єдно само што є одъ вай-

де научила самъ у томе човеку, а то е претварати се да самъ побожна и смирена и вешто говорила о добродетельима.

Пуны петъ година трпела самъ я ову муку непрестанце узнемиривана гладнимъ нѣговимъ страстима, кое е јошъ требало увекъ чувати и крити одъ людски очію. Я већъ више немогахъ издржати, зато едномъ кадъ мои притварало науми да изиђе предъ свое обожаоце сасвимъ изнуренъ одъ поста, бледъ, слабъ као готовъ умрети одъ великогъ испашћаня я употребимъ прилику и излетимъ у зракъ а нѣму самомъ оставимъ да игра комедию, кою е почео. Я самъ може бити, рђаво учинила?! ... Али другчје нисамъ могла одучити га, да се не претвара да е гладанъ онда, кадъ му е стомахъ у најболѣмъ еку сладка ела кувао!

Притварало јошъ нје начисто знао ели живъ ил' мртавъ а я самъ већъ была на Елбурџу. Предъ Хормузду изиђемъ сасвимъ порушена, сува, покорна, грбава, старајући се да у свему радимъ као онај што га текъ остави на земљи. Судія ме текъ после дугогъ гледаня запита одакле самъ дошла. Я одговоримъ пренемажући се, да самъ дошла изъ благословене пра-

шине мудрога и светога мужа, кои є, уздаюћи се у милость великога Хормузде, умрѣо одъ безпримерногъ мученя свога тела, само да стече мени, души своіой, хубилханичку награду.

— Мени се чини да самъ я тебе послао у змію? рекне зачуѣнъ моіой побожности Хормузда.

— Смирено занемлююћи предъ мудрошћу великога Хормузде, я несмемъ претресати недокучльиве судбе ваше, и незнамъ куда сте ме послали, одговоримъ іошъ смиреніе: али я самъ была у светомъ човеку, кои є напуніо светъ славомъ свои доброта, и даноноћно трудіо се да истреби грехъ. Цео животъ свой провео є онъ у молитви и у размишляваньима; избегаваюћи суѣту светску, и башъ онда кадъ є умирао молю се за мене, недостойну робиню найсавршеніега Шекамуне и вашу, да бы ми се даровала она блага, коя су обећана добродетельи и ревности къ Далай-Ламской Митологіи! . . . . .

Я самъ се тако умела претворити у светительку, да Хормузда буде потресенъ и заплаче се одъ умилѣня. Али ипакъ онъ невероваше своимъ очима, него заповеди донети пописный протоколь душа целога

света. У томе протоколу быаше такође записано да самъ я у зміи. Требаше употребити све вештине найлукавіегъ ширета, да бы га убедила да є то погрешка. Онъ самъ призна, да є врло редко виђао толико светлости у души светскога човека; да я врло добро и вештачки судимъ о стварма духовнимъ, као годъ и Хутухти; да осимъ тога имамъ и све знаке подпуне будаичке вере; али се никако ніє могао сетити кадъ ме є послао у светителя, у кога на име и зашто? Ослонивши се лактима на судбеницу и подупревши лице рукама онъ се дубоко замисли. Я самъ у нѣговимъ очима читала сумню помешану са задовољствомъ, кое є производіо у нѣму изгледъ необичне мое светинѣ.

— А ода-шта си тако гарава?

— Ово є людско опаданѣ, великій Хормузда! одговоримъ низко поклонивши се предъ нѣимъ.

— Люди су увекъ неправични спрамъ подупирача наше славе! повиче онъ милостивимъ гласомъ, па се опетъ замисли; затимъ запита: Какву награду жели себи поштена душа?

— Желила бы быти цето, великій Хормузда! одговоримъ я съ особитомъ смерношћу.

— Тегри, носи є у псето! рекне онъ єдноме одъ свои духова, што ій шилъ. На срећу башъ сада упразное се место у єдномъ штенету у пустиньѣ близу брегова Яика.

Я метанишемъ предъ нѣмъ. Тегри ме узме озбиљно мете у калпакъ, па га натне на главу, и тако пођемо на землю. Седећи у калпаку я самъ размишљавала, како су наши богови добродушни и како ій свакій ширетъ може врло лако преварити. — Садъ љу бити у псето говорахъ я: одъ псета првѣй є ванџаментъ Хутухти, а одатле Тегри. Найпрећу сигурно бити шилѣна коєкуда, као и овај завезакъ што мене тако лагано носи на землю; али љу я бити хитрѣя и тако љу наскоро ванџирати за выше божество, добићу свое капиште и свое идоле и калмуци ље ми се молити као што се другимъ идолима кланяю. О, кадъ я узимамаъ капиште, я љу услышати молитву свакога оногъ, кои ми се узмоли!... Башъ нећу узалудъ єсти нѣне жертве као што данашнѣи наши богови чине, нити љу варати надежде сиротны мои обожаваоца!... Тако љу се прославити и постати прво божество у Митологѣи; море, и самъ Хормузда чена ље око мога прага....

Я већъ готово начини у калпаку подпунъ образъ мое величине и среће, а текъ мой Тегри у тай истый ма скиде га съ главе. Хормуздинъ улакъ итро ме стрпа у єдну главу недавши ми времена ни обазрети се. По унутрашньої грађи я одма познамъ да ова глава нїе псећа. — Шта є ово? помислимъ я. Ово ти є права людска глава! Ни узми ни остави людскій мозакъ! Ахъ, невалялаць єданъ!... Кудъ ме є стрпао?... — Я хтедо одма искочити изъ ове главе, ал' чуємъ да жене кое быяху ту кодъ породилъ, съ некимъ поштованъмъ називлю дете псетомъ. Тако се мало позабавимъ докъ међутимъ Тегри одлети. Я паднемъ у очаянъ. — Мое надежде! Мои идоли! Моя красна капишта!... Све заєдно тренуће ока оде безъ трага! Где самъ я сада?... Шта лажу ове бабетине? Какво є ово псето?... Ово є човекъ! Пропала самъ несрећница!... Онъ ме опетъ протерао у людску главу!... При свему томе жене а за нѣма и люди, вальда да ми стаю на муку, почну ме са страопштованъмъ величати и називати псетомъ. Неки одъ нѣи викаху изъ гласа: — Да живи псето! Ура псето! Я самъ пуцала одъ єда и муке а найвише зато што ни-

самъ знала шта є ово самномъ. Али скоро и то дознамъ. Сметенякъ Тегри ніє добро саслушао заповестъ великога Хормузде или га є мрзело тражити право псето, у кое самъ я была послана, већъ донесе ме на обале Яика и стрпа у главу Псето-Хану, заповеднику Златне Орде, кои се башъ тада родіо и кои є познатъ у исторіи подъ два єднозначећа имена те животинъ т. є. подъ монголскимъ именовъ Нохай-Ханъ и татарскимъ Ђопекъ-Ханъ. Те тако ти я збогъ тій околностій недођемъ у псето, у кое є требало, но у нђговогъ презименяка. Ево како се испуною велике пресуде судбине! . . . . .

Садъ самъ морала управљати людма у место што є требало да спокойно лежимъ предъ вратницама или да касамъ за овцама по отави. Знајући шта ме чека я самъ была у великой бризи. Но време сваку тугу лечи мажући є лековитомъ машћу заборава. Докъ є мой Псето-Ханъ или-као што су га онда звали — Ђопекъ-Ханъ научіо разумљиво татарски говорити, я сасвимъ заборавамъ оно, што є было и тако се прилюбимъ новоме момъ станю као да самъ одъ памтивека само у Султанима татарскимъ и живела. Докъ є

онъ быо младъ я самъ размишляла о реду, добромъ уреѣеню, о правосудію па и о истреблѣнню греха: али кадъ ступимъ на управу златне орде, везирске душе побри- ну се те мою пажню окрену на друге ствари. Оне су ми увекъ доказивале како самъ я снажна; и како треба све еднако да се тучемъ съ людма и да мислимъ о слави; а меѣутимъ су скучивале руске кнезове и татарске бегове не был' се побунили, те тако мени начинили прилику прославляти се победама. Овай є начинъ живота съ почетка врло маміо славолубивость мога Ђопека. Онъ є непрестанце побеѣивао непокорне а нѣгови везири дизали су до неба нѣгову славу и глобили побеѣене народе. Но мы наскоро докучимо вештину коіой бы пре или после и я и онъ были жертва: Я заповедимъ те се везирски табани олюште дегенецима и непресушльивый изворъ мое юначке славе наѣданъ ма сасвимъ пресуши за мога Ђопека. Садъ мы почнемо озбиљно управляти родомъ людскимъ.

Немогу се описати нити изброити тежкоѣе, съ коима смо се мы имали борити на овомъ, пропастима и издаіомъ, засеяномъ полю. Мы смо пробали управляти

людма по свакоякомъ методу, али имъ никако нисмо могли учинити по вољи. Мы смо были мирни, они се проневаляле. Мы имъ будемо великодушни, они намъ плате неблагодарношћу; мы употребимо мудрость: они насъ преваре. Мы донесемо законе: они позову упомоћъ злоупотреблѣня. Мы постанемо строги: они почну роптати и претити да ће дићи буну. — А Богъ быо съ нѣима! рекнемъ я Гопеку: невреди бадава трошити време. Мы съ людма неможемо изићи на край, те неможемо; него айдмо у аремъ женама. — Мы пређемо у аремъ, у коме су были прве лепотице среднѣгъ века и ту милуюћи нѣине нѣжне беле брадице наѣданпутъ измислимо паре, т. е. округле и пльоснате, некадъ сребрне комадиће згодне за свашто. Ове паре назовемо мы по нашемъ честитомъ имену **Т о п е к ѣ**,*) а то значи: „кучићи“. Овоме се врло обрадуемо. Дай да пробамо съ людма јошъ едно ал' већъ последнѣ средство рекнемъ я моме Гопеку: да л' ће се съ нѣима моћи управляти помоћу ови „кучића“?...

— **Я к ш и!** — рекне онъ и одма заповеди слити неколико мерица тій пара; па онда опетъ узмемо у руке узду управе.

*) Руск. копейка е стотинитый део одъ рублѣ.

Текъ што люди виде наше нове сѣй-не и премамльиве паре потрче къ нама са сви страна. Они су пузили, плакали и долазили у иступлѣнѣ одъ превелике любви и преданости къ нама и нашемъ престолу само да добию кою шаку наши „кучића;“ они су се клели да ће намъ служити верно, да ће испуњавати наше законе, клонити се порока, говорити намъ истину, шта више да ће веровати у великога Шекияму за неколико пара на месецъ; неки су намъ предлагали своѣ жене и ћери, своѣ поштенѣ и животъ за две паре.

Одъ овогъ доба мы смо владали башъ како валя, и управляли смо людма одвећъ лако и по своіой вољи располагали нѣнимъ срцима.

— Ако намъ ѣ требала добродетель, — за сто пара доносили су намъ ѣ толико, да нисмо знали шта ћемо съ ньоме.

— Ё ли намъ требала истина? — за неколико стотина пара сви су говорили истину, а за јошъ одну стотину више сви су се клели да ѣ сва та истина пресна лажъ.

— Господо! ево пара!... Нама треба паметъ? И сва грдна држава златне Орде, одъ Иртиша до Волхова припадала ѣ под-

ножю нашегъ престола да намъ ъбутуре
прода сву свою паметь за паре.

За паре добиемо покорность, за паре
добиемо издаю. Мы сложимо све подмит-
льиве савести у єдну мерицу, изъ кое смо
изручили паре нѣнимъ владоцима за нѣи,
и, давши людма две мерице новы пара
капаре на рачунъ доставлѣня потребногъ
намъ количества любви, реда и послушно-
сти према законима мы одемо у ловъ да
биемо препелице. Те године быяше врло
мало препелица зато смо гаѣали вране,
гавранове, вrabце и веверице немислеѣи
више о людма нити боѣи се страстѣи. Ове
последнѣ мы смо у целой држави бы-
ли исплатили за читаву годину напредъ
на поуздано ємство грамзеня и по одбит-
ку петъ на сто процента на ползу осиро-
тивши одъ поштєня зелєнаша.

Мы смо на овай начинъ среѣно вла-
дали до дубоке старости. Люди су про-
славляли нашу мудрость, издашность и
великодушность; поредакъ є цвєтао свуда,
и мой Ханъ-Гопекъ, єднодушно буде про-
глашенъ за добротвора роду людскомъ.
Онда су люди іошъ были євтѣни и паре
су быле сребрне. Садъ є цена людма и
нѣнимъ чувствама одвеѣтъ скочила: то є

зато што се већ кваре прави. Садъ су и паре изишле бакарне!... Ово е знакъ да ће светъ скоро пропасти.

По смрти гласовитога, незаборављнога паринога отца, — нека огране гробъ нѣговъ видело, кое се никадъ не гаси! — мене Хормузда врло добро прими. Истина нѣму е већ была позната моя превара са ширетомъ али ме онъ не само не казни за ту дрзкостъ, него ми изъ уваженя високи добродетельй покойнога Псето-Хана све опрости и поставиме на одлично место у природи обећавши да ће се побринуту о мени у будућемъ столећу.

Ј будемъ за одликованъ преселѣна у рускогъ тежака.

Мы смо живели оскудно али безъ бриге и у векъ весело. Никадъ нисамъ была тако весела и срећна као у овомъ здравомъ и раденомъ телу. Мы смо безбрижно црпели све сладости и све среће нашегъ скровитогъ станя. Ту самъ ти уживала сладость сбирати богату летину съ поля, кое е нашимъ рукама обрађено, — ту самъ пливала у срећи кадъ купимъ новъ гунъ за неколико маряша, кои су читаве три године лежали у земљи закопани, — ту самъ уживавала раскошь пре-

седевши покадъ кадъ цео данъ у меани,
 — ту самъ благовала пареѣи се у банѣи,
 — ту самъ уживала милину идуѣи съ де-
 войкама у ягоде, — и задовољство вози-
 ти кога кудгодъ на дальный путь.

Една е юшъ само среѣа остала, кое
 нисамъ окусила — среѣа бегати, — я за-
 желимъ и нѣ окусити у првой прилицѣ.
 Мы побегнемо. . . . .“

Овимъ се свршувъ „Записъ опасногъ знаня“
 и више нема ни речи. А све што се у нѣму са-
 држи я самъ исписао безъ премене и безъ до-
 датака, ради ползе и поуке оны, кои вѣрую. А за-
 што е онъ названъ „Записъ опаснога знаня,“ о
 томъ самъ я, грешанъ Мерхенъ-Саинъ, чуо овако:

Путовао начелникъ по пустари са звонцемъ
 и превоѣачемъ и прошао поредъ Ламе-Мехедетай-
 Корчинъ-Ухелюкчи, — а светый Лама, седеѣи самъ
 у пустыни, спавао и писао. Али то нѣ писао
 Лама, него е писала нѣгова душа, нѣговомъ ру-
 комъ. Зато се начелникъ са звонцетомъ веома
 зачуди овоме чуду!

После самъ чуо оваку речъ:

Узме начелникъ записъ изъ руку спаваю-
 ѣегъ Ламе и да га превоѣачу, да му каже шта
 пише светый мужъ. Превоѣачъ прочита писмо

али неразумеваюћи високој калмучкој слогу, рекне, као да е светый мужъ Лама Мехедетай-Корчинъ-Ухелюкчи, по овоме писму, руској мужикъ бегунацъ, и као да онъ гради лажљиве новце у пустињи. Па светогъ мужа затворе у тамницу. И онда дође у Улусъ *) много лютиты Руса да учине извиђенѣ о овомъ запису и да пронађу ко гради лажне новце: ту позатвараю много правы людѣй, и много овнова, и начине велику уку буку, алъ ненађу ништа, ерѣ ништа нѣе ни было: па праве люде пуге, а овнове не пуге. Ето зато е ово писмо названо „Записъ опаснога знаня“

А у другимъ Шахрама другѣе се о томе прича. Ево: причаня о чудноватомъ животу Ламе Мехедетай-Корчинъ-Ухелюкчи, сачинѣна Пандидомъ Тегринъ Арсланъ, кои е знао све што есте и што е было.

Пандида Тегринъ - Арсланъ, — моя е речъ ово: Што се тиче долазка срдиты Руса у Улусъ са звонцима и као да су они какво извиђанѣ чинили то е пресна лажъ: такво што нѣе было. То е измислио Лама Брамбеусъ. Него е было овако: Лама Мехедетай-Корчинъ-Ухелюкчи писао и р'као а они га зато затворе; а записъ, кои е душа нѣгова у сну написала даду превођачима, да га преведу. Превођачи кажу да се у запису садржи позивъ на Калмуке да тайно беже у Китай. Дође заповестъ да се зато суди св. мужу, али онъ учини чудо и ослободи се клевете превођачеве: после прве кише, седне на дугу, излети изъ тамнице и на очигледъ свему суду свечано одлети у Тибетъ. А судъ кадъ види то чудо дрк-

*) Село Калмучко.

бући покае се за своје грехе и увери се колико
 е моћанъ најсавршеніи великій Шеkjамуна. Све
 е было тако и више ништа ніе было. А
 другојачіе ніе ни могло быти. Кадъ тако ви-
 соко писмо падне шака превођачима, кои ед-
 знаю читати монголеки, они мораю начинити
 одъ нѣга уку буку. И доиста начинише саратов-
 ски превођачи изъ записа о делима душе светога
 мужа позивъ да се бега у Китай. А іошъ да е
 онъ пао паризкимъ оріенталистима превођачима:
 на мою душу они бы рекли да е то писмо чув-
 ногъ Чингис-Хана къ кралю францескомъ и на-
 писали бы о томъ дебелу кнѣигу, какву су ту
 скоро написали о другомъ едномъ запису. У то-
 ме и есте велика опасностъ и зато е и названъ
 „Записъ опасногъ знаня“,

Омъ-ма-ни-бадъ-ме-хумъ!

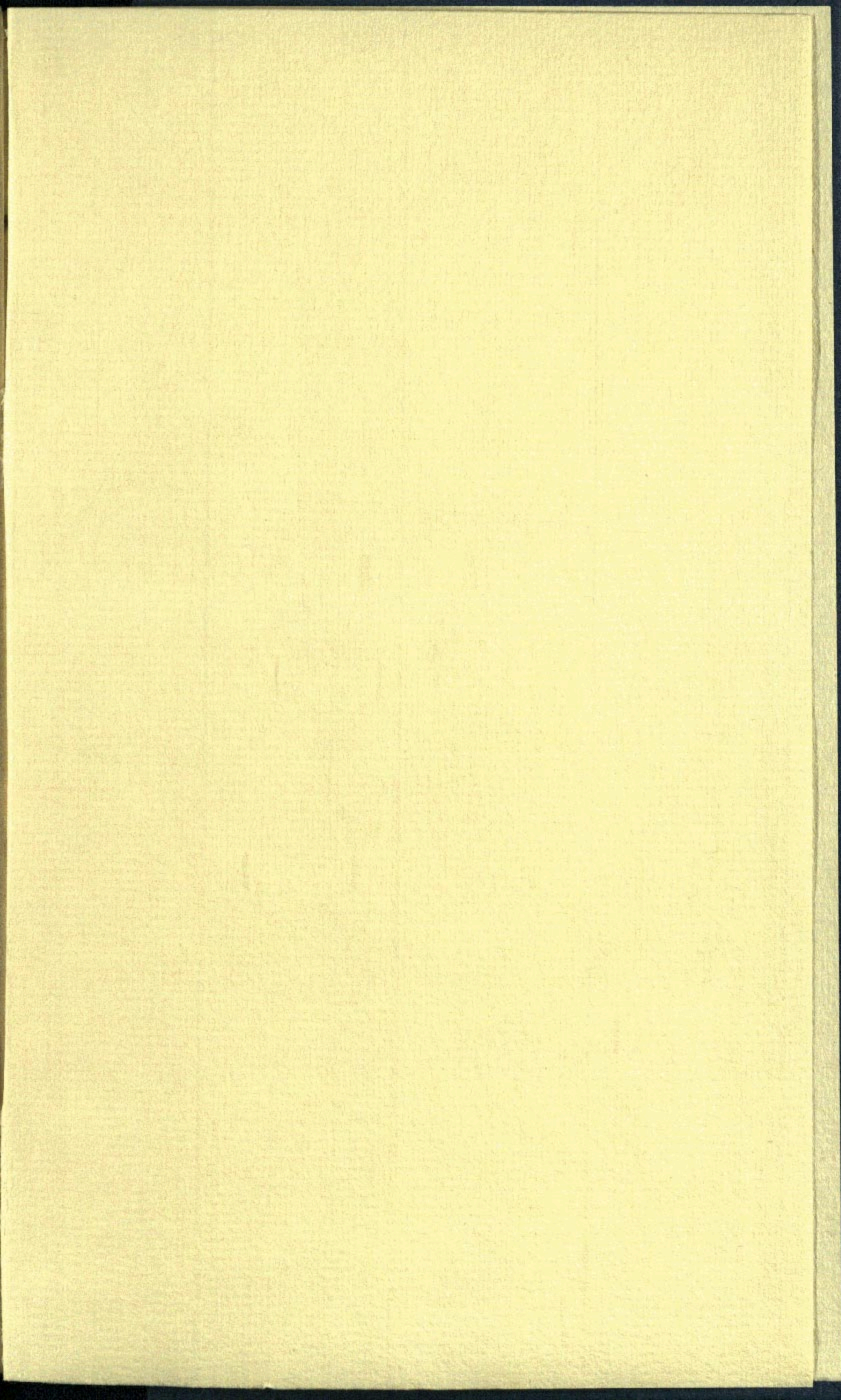

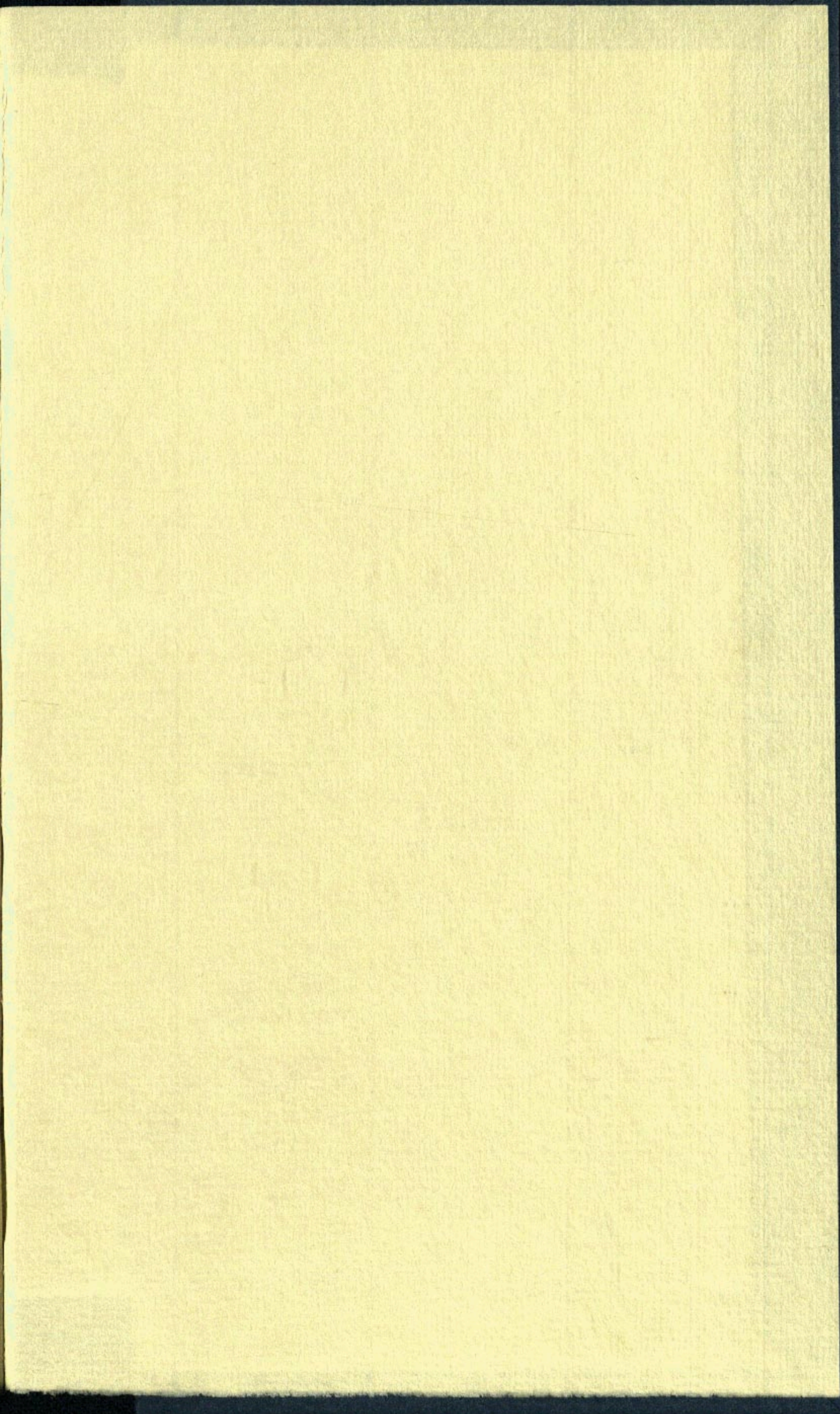

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

P 19 Срт 1004. 9

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

P19Sr II 1004.1